

Sjælland N

- i cykelhøjde



Frede Lauritsen

Forord:

Denne vor tiende cykelferieuge i år 2005 blev afviklet i næsten perfekt cykelvej, og det var heldigt, for mange af sommerens uger var fugtige, kølige og blæsende. Og vejret er noget, man er særdeles opmærksom på, når transportmidlet er en cykel.

Kun en enkelt gang havde vi regntøjet fremme, men det nåede ikke at blive vådt, før det igen blev pakket ned. Noget de landmænd vi passerede, dog gerne havde set.

Alle tidligere år har vi cyklet udenfor skolernes sommerferie, det har ofte bevirket, at seværdigheder af den grund har været lukket. Men i år, hvor vi cykler i skoleferien, har vi flere gange stødt på skilte som fx:

- Lukket mandag - Åben fra 13 til 17 -

Og det hjælper jo alt sammen ikke meget, hvis vores tilstedeværelse det pågældende sted ikke er i overensstemmelse med disse begrænsninger. Det er ikke smart, at man ikke kan se, hvad man netop er kørt efter. Omvendt må vi nødvendigvis have forståelse for, at seværdigheder af omkostningsmæssige grunde ikke altid kan have åbent.

Det blev vores oplevelse, at cykelstier og skiltning i Nordsjælland ikke er af samme kvalitet som de andre steder i vort land, vi har cyklet. Måske er man her en anelse mere ligegyldige over for turister, som fylder meget i landskabet, og derfor sløser med at gøre området for attraktivt.

Danmark har ca. 7.000 km. kyst, og da vore ti ture tilsammen vel næppe overstiger 4.000 km., så må der stadig være mange muligheder for spændende cykelture, så hvor mon vi "ses" næste år?

Velkommen med på en "kikker"

Hanne og Frede Lauritsen

Det er søndag - tidlig morgen, kalenderen siger 10. juli 2005. Efter en 50-års fødselsdagsfest aftenen før, starter årets cykelferie. Dvs. den først etape foregår pr. bil til Ringsted, hvor vi med et hotel har aftalt, at bilen må stå, indtil vi en uge senere forhåbentlig har fuldført den planlagte rute Nordsjælland rundt, og igen havnet i Ringsted.

Hanne sætter sig overraskende frisk til rattet og stiller kursen mod *"Djævløen."* Trods adskillige protester fra min side blev det en tre timers non stop tur. Skønt adskillige cafeer og vejkrøer frister undervejs, og skønt det er første dag i ferien, skal jeg bestemt ikke forkæles med en ganske overflødig formiddagskaffepause - en for mig temmelig uundværlig oplevelse. Du har ikke godt af de ulækre kager, der serveres til kaffen, er Hannes tilbagevendende ekko.

Få minutter over kl. 12 arriverer vi Ringsted og finder hurtigt Hotel Scandic, hvor bilen parkeres som aftalt. Hotellet har søndagslukket, så en sandwich er, hvad de kan præstere, så vi går på jagt i Ringsted bymidte efter et egnet spisested. Ringsted Kommune er, hvad areal angår, Sjællands største.

Byen er usædvanlig *"død"* denne søndag eftermiddag. Tre velassorterede grøntbutikker, der øjensynlig udelukkende bliver passet af indvandrere, er hvad vi finder af behagelig aktivitet. En lukket pølsevogn kan ikke stille vores sult. Vi kikker ind i et par cafeer og ølstuer, udseendet er hos dem alle skummelt, mørkt og utiltalende, og øldunsten hænger i gardinerne. Turen går tilbage til Hotel Scandic, hvor vi konsumerer to plasticpakkede sandwich og to øl, en rimelig frokost der beløber sig i præcis 100 kr.

Cyklerne belæsset med cykeltasker og vi iført vore originale cykelbukser, begiver vi os ud på første etape Ringsted-Holbæk.

På specielt indkøbte cykelrutekort har Hanne med rød tusch indtegnet den mest sandsynlige rute. Det skal forstås sådan, at efterhånden som vi kommer frem til lokaliteterne, kan vi bedre vurdere, om den valgte rute er relevant i forhold til tid, kræfter og det ønske, der netop på dette tidspunkt vejer mest. Af og til sker det da også, at vi tager en afstikker, fordi et skilt frister med en oplevelse, vi ikke har været opmærksomme på. Det sker også, at vi vælger en mindre genvej, fordi en åbningstid ikke passer med den tid, vi netop er på stedet, eller at aktiviteten i virkeligheden ikke frister i den grad, som omtalen havde animeret til.

Ruten starter ad Holbækvej mod NV i bagende solskin. Efter få km. ser vi på nordsiden af vejen en fire meter høj skulptur af Kristus på korset. Vi cykler S om Gyrstinge Sø gennem Store Bøgeskov, der hører med til de store skovarealer under Sorø Akademi. Her ved søbredden på et ganske idyllisk sted ligger en kilde, blot 100 år tilbage valfartede folk hertil. På en sten kan vi læse, at der her fra 1853-1903 døbttes 995 mennesker til den babtistiske lære.

Ikke sjældent passeres vi af en antik og flot poleret bil, der er sikkert et veteranløb i nærheden. Megen forstand har jeg ikke på slig, men den flotteste er en gammel to personers bil med nummerpladen O 128.

Vi cykler forbi Merløsegård, med mulighed for herregårdsovernatning, men det trænger vi ikke til lige nu. Gennem Store Merløse fortsætter vi mod N, hvor et egerm har lidt trafikdøden. Turen går Ø om Ugerløse forbi Tølløsegaard, opført af Peder Oxe i 1575. Den gamle herregård er i dag indrettet som højskole. Efter Nyby kommer vi til Vipperød, her frister

kroen, tørsten har nemlig nået en vis højde. En dag med knap 30⁰ C kræver megen væske, og Hannes tre medbragte flasker med frossen vand er for længst drukket.

På kroen investerer vi i to vand. Jeg tillod mig at spørge, om de har et stykke friskbagt kringle til en slikmund. Desværre - det har de ikke, men den friske servitrices svar er: "*Jeg skal gerne skrælle en gulerod til dig.*" En kommentar Hanne synes, er meget morsom. Jeg frabeder mig hendes venlighed og beklager, at der nu om dage er så ringe forståelse for slikmunde i dette land. Undskyldningen kan måske findes i, at vi er så tæt på gulerøddernes kongerige – Lammefjord.

Turen fortsætter mod Isefjord, få km. mod Ø ligger byen Arnakke, hvad også en kilde i Silkeborg hedder. Navnet leder tanken hen på Aksel Sandemose, men den historie skal jeg spare dig for denne gang – og dog (se 1899).

Vi cykler gennem Tjebberup, hvor Isefjord hedder Inderbredning. Igen kommer vi helt ud til vandet, og nu hedder vandet Holbæk Fjord. Her følger vi fjordstien - en herlig rute, hvor vi passerer Holbæk Sejlbådshavn med en skov af master. Ude i fjorden er færgen fra Orø på vej ind i Holbæk Havn.

Mange af de små landsbyer, vi har passeret undervejs, er et trist syn. Byens sidste købmand har for længst lukket og slukket, ofte er der ingen andre former for butikker. Tilmed er en stor del af bygningerne i utrolig dårlig stand og med omkringliggende arealer, der i udseende minder om en losseplads. Et syn der beklageligvis bliver mere og mere almindelig for vore små tidligere så charmerende landsbyer. Naturligvis er der også huse og ejendomme, der er meget velplejede. Specielt for dem er det synd, at landsbyernes hygge og renommé er i fare.

Rimelig hurtigt finder vi Jernbanehotellet i Holbæk, hvor vi har bestilt logi for natten. Hoteldamen er bestemt venlig og imødekommende, men havde vi set hotellet før reservationen, havde vi næppe valgt netop dette. Også her hænger øldunsten i gardinerne. Klientellet i krostuen er højtstående bajerdrickere, men bestemt ingen fornærmer os, og vi beskues med stor interesse, idet vi går gennem krostuen i cykelshorts slæbende med vore cykeltasker. Værre er det, at værelset, der vender mod S, er ekstremt varmt, 50⁰ C er vort umiddelbare gæt, idet vinduerne ikke har stået åbent. Hurtigt lukkes de op, og skyndsomt får vi et meget tiltrængt bad og efterfølgende kremet godt ind på kroppens mest udsatte steder. Herefter går vi ud i byen for at finde et mere passende og behageligt spisested. Det lykkes på Cafe Vivaldi, hvor vi beslaglægger et bord på den brede fortovsplads i den behagelige temperatur. Vi bestiller kyllingebryst med revne stegte kartofler og forskelligt salat, 1/1 flaske kold hvidvin og en kæmpekande iskold vand. Retterne er velsmagende og dekorativt anrettet. Såvel vand som hvidvin bliver kvikt konsumeret. I det hele taget en god oplevelse. Efter middagen fristes vi af kaffe og kage, dvs. den ene af os er ikke interesseret i kage, så den nødsages jeg til at konsumere. Samlet pris 403 kr. hvad vi finder rimeligt.

Tilbage på hotellets værelse må vi konstatere, at temperaturen i det stillestående vejr ikke er faldet væsentligt. Så vi sætter os ned i kroens havestue, der er åbent til det fri. Også her sidder flere krogæster og nyder en "*stille*" øl eller flere. Hos servitricen låner vi såvel kort som yatzy, som vi beklageligvis har glemt, får os en minispilletturnering suppleret med to kolde øl formedels 36 kr. Efterfølgende gøres notater over dagens oplevelser og kikkes på diverse kort over morgendagens muligheder, og der læses stumper af verdenslitteraturen.

Trods de mange varmegrader fik vi os en god nats søvn. De trætte ben, den megen sol og friske vind har sikkert gjort sit dertil. Efter et fint morgenbord afregner vi med 675 kr. og kl. 9:00, er vi igen i sadlerne.

Vi ville gerne have set Holbæk Kirke, men den åbner først kl. 10:00, så vi beslutter at fortsætte cykelturen. Holbæk har også et museum for Zone-Redningskorpset (se 1923), men vi må erkende, at vi ikke under en sådan tur kan overkomme alle seværdigheder, så den fravælges. Et eller andet sted i Holbæk trykker Jehovas Vidner (se 1875) den danske udgave af Vagtårnet, kan vi læse. Men vi får nok på et tidspunkt mulighed for at erhverve os et eksemplar, så vi graver ikke videre i dette spørgsmål. Det var også fra Holbæk atommarchen fra 21. okt. 1960 startede mod København. En demonstration efter engelsk forbillede mod stationering af atomvåben på dansk grund.

Sidste år besøgte vi Holbæk Museum, et interessant besøg hvor der fremvises en hel bydel på en halv snes næsten sammenbyggede huse. Besøget gav en god fornemmelse af, hvordan folk boede for et par hundrede år siden i en provinsby med dens alsidighed af borgerskab, håndværkere og arbejdere.

Langs Holbæk Fjord ligger flotte aristokratiske villaer, en malerisk gammel hollandsk træmølle og ved Hotel Strandparken averterer de med kroferie og fremviser en park med flere statuer, - lækkert ser her ud – men sikkert dyrt.

Dagens første mål er Tuse Kirke (se 1200-tallet) V for Holbæk. Selv om det er mandag, er vi heldige, kirken er åben, og vi nyder synet af kirkens flotte tegneserier som kalkmalerierne vitterligt er. Bl.a. ser vi bødlen med ”*nissehue*.”

Langs fjorden ser vi mange frugtplantager mest æbler og nogle kirsebær, men desværre – vi er lidt for tidlig på sæsonen.

Landevejen Holbæk-Nykøbing er meget trafikeret, tilmed uden cykelsti og derfor særdeles ubehagelig for cyklister. Ikke overalt er det muligt at undgå ubehagelige bilveje som her, for vi er jo nødt til, at skulle passere såvel Holbæk Fjord som senere Lammefjord. Men når muligheden er der, følger vi altid de små veje eller cykelstier.

Vi er nu nået til den 35 km² store halvø Tuse Næs og cykler efter Mårsø ind til Hørbygaard, en herregård fra 1300-tallet der siden 1748 har været i slægten Castenschiolds eje. Nuværende bygninger er opført i 1862. Herregården ligger op mod den rødstenene Hørby Kirke, men desværre - lukket i dag mandag. Kirkegården er ikke imponerende holdt.

På nordsiden af Tuse Næs lige efter Avdebo møder vi Lammefjord og tvinges igen ud på den stærkt befærdede vej Holbæk-Nykøbing. Langs Lammefjord er Avdebo Dæmningen bygget, mod NØ har vi fjorden og mod SV det store inddæmmede areal, der strækker sig ca. 10 km. mod V til Fårevejle, hvor Jarlen af Bothwell (se 1542) ligger begravet på kirkegården. Den historie kan du læse, hvis du har lyst. Tænker vi 150 år tilbage i tiden - altså før dæmningens tid, var Odsherred næsten en ø, kun forbundet med Sjælland på en 2 km. bred strækning.

Det inddæmmede areal bærer stadig navnet Lammefjord, er særdeles frugtbar og har givet navn til landsdelens berømte gulerødder. Der er mærkeligt nok ingen boder langs vejen, der

forsøger sig med salg af Lammefjord Gulerødder. På dæmningen er der lavet et stort kort i fliser, et kort der fortæller takten i Lammefjords udtørring gennem hundred år fra 1873-1973.

Vandstanden er blevet reduceret i følgende takt:

1878 reduceret med	2,70 m.
1882 reduceret yderligere til	3,80 m.
1905 reduceret yderligere til	4,75 m.
1943 reduceret yderligere til	7,50 m.

Det vil formentlig sige, at der til stadighed udpumpes vand fra området. Systemet er modsat som i Vest Stadil Fjord (se 1800), hvor man har stoppet udpumpningen og dermed hævet vandstanden. Hvad der har bevirket en voldsom forøgelse af dyrelivet, som også hensigten var.

Ved Gundestrup er det igen muligt at dreje fra den ubehagelige befærdede vej og følge nordsiden af Lammefjordens kyst gennem Atterup og Frostrup. Også her bevæger vi os på gammel fjordbund, området hedder Sidinge Fjord, det blev inddæmmet i årene 1841-84, og er altså påbegyndt før Lammefjord.

I Egebjerg bemærker vi den store rødstenskirke højt placeret over byen. Gennem århundreder har kirken tjent som sømærke. Men desværre også den er låst. De gravere driver da også en slendriantilværelse, godt jeg har forladt denne verden. En dør i tårnet er dog åben, så vi entrer de mange trin op i tårnet, hvorfra en storslået udsigt breder sig ud over Isefjord. På kirkegården beundrer vi en meget flot udhugget og poleret sten på de ukendtes gravplads.

Stort set følger vi nu kystlinien langs Isefjord ind mod Nykøbing. Gennem Unnerud til Kildehuse hvor fjorden skifter navn til Nykøbing Bugt. Herfra ca. fem km. mod V ligger Trudholm Mose, hvor en opsynsmand i 1902 under pløjning fandt et af vort lands fortidige klenodier - Solvognen (se 1902), der kan ses på Nationalmuseet. En kopi står på Odsherreds Kulturhistoriske Museum i Nykøbing. Men det er et af de besøg, der blev fravalgt.

Efter Annebjerg Skov kommer vi til Anneberg Samlingerne (se 1964), der til vores store sorg er lukket om mandagen. Det var ellers et af de museer, vi havde glædet os allermost til at se, med dens fremragende samling af antikke glas. Stedet ser yderst professionelt ud med den omkringliggende store og meget velfriserede park, hvor der ses flere skulpturer. Lige efter ligger Psykiatrisk Hospital, og det er lige før vi grundet skuffelsen drejer ind – men vi besinder os.

På det sidste stykke vej ind til Nykøbing ses igen mange flotte og velplejede strandvejsvillaer. Velankommet til byen falder vi ned i en temmelig fyldt gårdhave tilhørende - Madkunsten. Vi finder et ledigt bord og bestiller kryddersild med nye kartofler og to velskænkede fadøl. Et velvalgt måltid der beløb sig til 190 kr. Efter en kvik travetur i Nykøbings ganske aktive gågader cykler vi ud på halvøen langs Nykøbing Bugt mod færgen i Rørvig.

Sidste år var vi på et ugekursus på Rørvig Folkehøjskole. Skolen ligger tæt ved Dybesø, hvor vi gik mange ture i området ud til det fredede lyngareal ved Korshage, hvor vi badede. Det var med bange anelser, jeg indlod mig på højskoleeksperimentet, for skolen serverede kun vegetarmad og ikke noget med alkohol. Jeg havde ikke ligefrem glædet mig til alle de agurker, gulerødder og salathoveder, jeg ville blive nødsaget til at tygge mig igennem, skyllet

ned med gulerodssaft, hvis jeg ikke skulle blive det bare skind og ben. Og det kød og vin som jeg kun i tankerne kunne nyde. Men det blev nu ikke et stort offer, maden smagte forbavsende dejligt, og til grøntsager er vin vel ikke det bedste valg. Egentlig fandt kroppen sig pænt i misligholdelsen, skønt kosten var væsentlig anderledes, end hvad den vanligvis er.

Begge syntes vi, at kurset i sin helhed var en god oplevelse, som vi trygt kan anbefale. Og det er bestemt sandsynligt, at vi en anden gang vover et højskoleophold. Med rigtig kød og vin.

Under opholdet havde vi flere ture i oplandet, der er rig på fortidsminder. Vi travede i det meget kuperede område ved Klintebjerg, studerede de flotte kalkmalerier i Højby Kirke (se 1100-tallet), den gule Rørvig Kirke hvor Henrik Pontoppidans (se 1857) urne står, men nåede dog ikke ud på Odden Kirkegård, hvor søhelten Peter Willemoes (se 1783) ligger begravet.

Vi cykler gennem det naturskønne område, hvoraf en del er fuglereservat. Et sted er der bygget et fugletårn, hvorfra der er gode muligheder for at se områdets aktive fugleliv. Netop som vi kommet til Rørvig, lægger færgen til. Den sejler hver halve time, overfartstiden er 25 min. og i sæsonen er der 25 daglige afgang. Overfartsprisen er 36 kr. for hver og 12 kr. for en cykel.

Efter en hyggelig overfart er vi landet i Hundested på halvøen Halsnæs. Havnen i Hundested blev bygget i 1862 og udvidet i 1916, hvor også jernbanen kom til byen. Færgefarten Grenå-Hundested startede i 1934, det løftede byen op i gode tider. Toget kører stadig, men færgen til Jylland har tudet for sidste gang.

Hurtigt finder vi Hundested Kro og Hotel, hvor vi får os dagens tiltrængte bad. Igen ofres en del krem på ømme pletter et frækt sted. Tiden er ikke så fremskreden, så vi beslutter at tage en vandretur i bykernen før aftenens middag. Måske falder vi over et tiltalende spisested, men i hvert fald over en øl - håber vi. Til vores store overraskelse er Hundested temmelig blottet for charme. Forretningsmiljøet i bymidten virker ekstremt kedeligt. Vi har indstillet ganen på at falde ned i en øl et hyggeligt sted, men nej, et sådant sted finder vi ikke. Så vandrer vi igen ned på havnen, på byers havne plejer der altid at være hyggelige knejper, men heller ikke på havnen er der et miljø, der animerer til at sætte sig ned, slappe af og hygge. Resultatet bliver, at vi skynder os tilbage til hotellets gårdhave, der så absolut er indbydende og, efter vore nys oplevne erfaringer, også byens hyggeligste plads. De to øl er efterhånden også ret påkrævet.

Efter en "øls" tid har vi læst og sorteret diverse papirer til morgendagens strabadser. Det næste stykke papir er kroens menukort, hurtigt enes vi om, at i dag skal den stå på – pandestegt rødspætte. Da retten arriverer, spærrer vi øjnene op, der er ikke én men 1½ rødspætte til hver, og de er store, så det er tæt på, at vi ikke kan spise op, hvorimod en flaske hvidvin har yderst svært ved at strække. Til dessert får vi hindbærtærte og kaffe. Hvem sagde billigt? Ikke når man spiser godt, 590 kr. var regningens pålydende, og så har de endda glemt kaffen, en oplysning der koster 40 kr. ekstra, men så hedder det drikkepenge.

Endnu engang oplevede vi en nat med tæt på de 50⁰ C i værelset. Morgenmaden er ovenud perfekt, endda bacon og røræg hører med i sortimentet. Formedels 20 kr. smører vi en rugbrødsklemme med æg og tomat, så vi har til dagens frokost. Vi behøver jo ikke frådse hver dag.

Dagens cykeltur starter mod S til Lynæs, der i dag fuldstændig er vokset sammen med Hundested. Den meget lange gade er præget af små villaer med forhaver og pyntelige stakitter ud til vejen. I havnen ser vi også her en skov af skibsmaster, tilhørende havnens omkring 500 lystbåde. Havneområdet er indkranset af høje skrænter. V for Lynæs Havn findes et af Danmarks bedste windsurfervande hævder de.

Lidt mod Ø ligger Sølager, hvor der er fundet køkkenmødding fra Ertebøllekulturen, dvs. vi er over 6.000 år tilbage i tiden. Fra Sølager er der færgeforbindelse til Kulhuse, en smuttur der kan tilbagelægges på kun otte minutter. Navnet Kulhuse har byen fået, fordi det skovrige område i 1600-tallet blev påbudt kulsvining i skovene. Det færdige trækul blev udskibet fra Kulhuse. V for Hundested på Rytterskolen blev politikeren Viggo Hørup (se 1841) født i 1841. Han var medstifter af "*Politiken*.."

Her som "*1000*" andre steder i vort land er der en mindelund, en sten minder os om 15. juni 1920 - Genforeningen med Sydslesvig, men da det lød for tysk, kaldte man det for Sønderjylland.

På toppen af Lynæs finder vi ikke overraskende kirken (se 1901). En ret speciel bygning med et egetræskrucifiks af billedhuggeren Axel Poulsen (se 1887). Bag kirken ligger Valdemar Poulsens Høj (se 1869). Valdemar Poulsen var ham, der opfandt den trådløse telegraf. Forsøgene, der gjorde ham verdenskendt, foregik her i Lynæs.

På turistkontoret, der samtidig er togstation for Frederiksværkbanen, forsyner vi os med "*1/2 kg.*" informative brochurer. Det virker, - straks går turen til Hundested Skanse ved Spodsbjerg. Skanserne kan føres tilbage til 1600-tallet, hvor de skulle beskytte Hundested og hindre strandhugst og røveri. Melitsfolket var dem, der forsvarede os, de var selvforsynende med våben, som bestod af høtyve, knipler, leer osv. Kravet til dem var, at de skulle kunne gå raskt til og udstøde stærke og høje skrig, der indgød rædsel hos modstanderne. Under englandskrigene 1807-14, da englænderne tog vores flåde, beskyttede skanserne indsejlingen til Isefjord og dermed søvejen til Frederiksværk med krudtværk og kanonstøberi. Fire kanoner fra 1842 står endnu på Skansen, - så kom bare an englændere. Kanonerne affyres hvert år på Grundlovsdag.

Det var generalmajor Johan Fredrik Classen (1725-92), der ejede kanonstøberi og krudtværk i Frederiksværk (se 1231). Han havde tjent de mange penge bl.a. på den amerikanske uafhængighedskrig, så mange at han købte landsbyerne Grundse, Rorup og Fornerup, som blev revet ned og godset Grønnesegaard blev bygget Ø for Sølager.

Få hundred meter mod Ø ligger Knud Rasmussens Museum (se 1879), der først åbner kl. 11:00. Vi er på pletten 10 min. før og får som de første lov at komme ind. Det stråttækte museum "*Borgvilla*" er indrettet og står som "*Store Knud*" forlod det. Her fortælles om eventyrerens liv, der bestemt ikke altid var et eventyr. Overraskende var det, at Knud Rasmussen aldrig selv har boet i huset, men udelukkende brugt huset som arbejdsrum og logi for sine venner. Tæt ved huset har danske og grønlandske venner i 1936 rejst en 6-7 m. høj varde af sten samlet på grønlandske udsteder.

Kun få hundred meter længere mod Ø topper Spodsbjerg Fyr. Det rager 40 m. op over havet. Herfra kan vi 25 km. ude i Kattegat se Hesselø (se 1983).

På den videre tur langs Halsnæs, cykler vi ind til Kikhavn det ældste fiskerleje på Halsnæs, der kendes helt tilbage til 1200-tallet. Af fiskerlejets 28 små stråtækte bindingsværksgårde brændte de 17 under en storm i 1794. Herefter flyttede flere familier til mere rolige vande ved Lynæs. I dag er bygden mageløs idyl, består stadig af stråtækte bindingsværksgårde kalket hvidt eller gult - uhyre charmerende.

Da vi når til Nødebohuse, kommer madpakkerne frem tomat, æg og agurk - uhyggeligt sundt. Vi deler en "voksen" Tuborg på den høje skrænt. Det klare høje solskin gør udsigten over Kattegat endnu mere fantastisk. På bænken nyder vi den varme sol i selskab med en sommerhusbeboer fra området, han deler to "voksne" Tuborg med sig selv. Hvor verdens goder dog er ulige fordelt. Det bliver til en lille snak om cykelture, de mange turister og familiens sommerhus som han og en bror har overtaget efter forældrenes bortgang.

Gennem Liseleje fortsætter vi langs nordkysten. Efter Asserbo cykler vi ind gennem Asserbo Plantages høje sale af fyrretræer. Her lå engang et kloster bygget af Biskop Absalon i 1100-tallet, det har senere tilhørt Sorø Kloster, men forsvandt under sandflugten i 15-1700 årene.

Tisvilde Hegn et stort skovområde, med Troldeskoven bestående af op til 200 år gamle forkrøblede skovfyr og en forsvunden landsby, Torup fra omkring 1300-tallet, der blev forladt også på grund af sandflugt. Tisvilde Hegn har et rigt liv af såvel flora som fauna, det gælder også flere sjældne arter. I den stærke sol er det behageligt at cykle her i skovens skyggesale, men til gengæld stjæler skoven udsigten.

Efter Tisvildeleje er der bygget tæt med sommerhuse - meget tæt ind imellem de ældre strandvillaer. Samtidig er der dog en tæt beplantning, så det stadig virker som et naturområde.

Vi dumper ned i en isbod. De fristende billeder er for meget for en soloverophedet krop. To lækre vafler med forskellige iskugler mango, citron, pistacie suppleret med flødeskum 46 kr. Ak ja, i min barndom ville det have været to runde jordbær til 15 øre pr. stk.

Vi passerer alle de kendte navne Vejby Strand, Rågeleje og Smidstrup Strand. Et er temmelig fælles for alle her langs guldkysten, om det gælder de fine villaer eller sommerhuse gamle såvel som nye, og det gælder på begge sider af strandvejen, næsten alle har opsat et to meter højt plankeværk eller anden form for hegn som værn mod menneskelig indtrængning på privat grund. Gang på gang bliver bilister påmindet med skilte: Parkering strengt forbudt.

Med vestjyske øjne minder området nærmest om Fort Knox, disse værn ser ret uvenlige ud. Men befolkningen her må vel føle, det er nødvendigt. Eller har enhver nok i sit? Måske er strømmen af turister så stor, at de der ikke værner sig mod de "væmmelige" turister, får en alt for livlig trafik gennem sin grund, af folk der søger en smutvej til vandet, og det er jo ikke rart, hvis et menneske skulle komme så nært, at det træder på en nyrevet havegang. At det er et attraktivt område for sommerhuse, ses også derved, at der synes at være flere butikker, der sælger sommerhuse, end butikker der sælger ispinde.

Nu står der Gilleleje på skiltene, men Gillelejevalseen hører vi ikke noget til. Her på Sjællands nordligste pynt det 33 m. høje Gilbjerg Hoved, kan vi se til Kullen i Sverige. Det var her Søren Kierkegaard (se - megalang historie om Søren) ofte kom fra 1835. Han boede altid på

Gilleleje Kro hos Birgitte Margrethe og Christoffer G.J. Mentz. På hans yndlingsplads ved den 33 m høje klint rejstes i aug. 1935 en mindesten med følgende inskription:

SØREN KIERKEGAARD

1813 1855

HVAD ER SANDHED ANDET END EN LEVEN FOR EN IDEE?

Hans yndlingssted Gilleleje Aug. 1835

På togene står der Helsingør-Hillerød-Gilleleje. Men der findes også veteranbaner på flere strækninger i Nordsjælland. Gilleleje er Sjællands største fiskerihavn. Også her stikker mange lystsejlere masten i vejret, i Helbo Herred som enen hedder.

Let finder vi adressen Østre Alle 6C, hvor vi formodentlig 500 kr. har bestilt overnatning i et privat hjem. Hjemmet er særdeles smagfuldt møbleret med gedigne ting, fx bemærker vi en flot næsten meterhøj cloisonné vase. Også haven er harmonisk og hyggelig.

Efter velkomsten vandrer vi straks ud til Kattegats salte bølger, for at mærke det friske vand på en solopvarmet krop. Vandet er dejligt, men der skal vades langt ud, for at også knæene kan blive våde. Efter havbadet får vi et ægte badeværelsesbad efterfulgt af dagens salvering på kroppens sartere dele.

Under en orienterende gårunde i den lille by konstaterer vi, at havnen fylder næsten det hele. I en nedlagt filetfabrik er der indrettet et kunstgalleri, med det kreative navn - Kunst i Filet'en. Her udstiller mange forskellige lokale kunstnere for 15. år i træk. Stedet synes at være godt besøgt, undertiden arrangeres der koncerter i galleriet. Vi beslutter os for, at aftenens menu skal indtages i Brassieriet, her vælger vi grillspyd med smørfisk, tomater og store rejer svøbt i bacon - et godt valg. Hertil drikker vi masser af vand og 1/1 flaske kold californisk rosevin. Herlighederne beløber sig til 518 kr. Ja, det kan bestemt ikke påstås at Nordsjælland er billig, men betjeningen er meget behagelig og venlig, og så kan det ligesom bedre accepteres.

På hjemvejen lægger vi mærke til et par sjove gadenavne Osnok og Moders Minde. På en tankstation køber vi to øl, sjovt nok er det jo et sådant sted, man køber en sidstehånds bajer. Øllet nyder vi i hygge-krogen i villaens have i selskab med et større udvalg af div. brochurer, der frister med oplevelser på morgendagens rute.

Efter endnu en god nats søvn vågner vi op og forbavses. Værtinden har lovet morgensol i værelset, men himlen var totalt overskyet, så solstrålerne forblev en illusion. Naturligvis brokker vi os over de falske løfter, men op ad dagen vil det blive bedre, påstod værtinden, og hun fik ret.

Morgenmaden er rigtig herlig. En hjemmebrygget juice iblandet jordbær, rullepølse i luksusklassen, hjemmelavet jordbærsyltetøj m.m. Det undgår heller ikke vores opmærksomhed, at morgenbordet er dækket med ægte tretornet sølvbestik. Jo, det er skam et pænt hjem. Det herlige morgenmåltid indtager vi i selskab med to unge piger fra henholdsvis Holland og Tyskland. På engelsk gør vi os nogenlunde forståelige for hinanden.

Inden vi forlader Gilleleje, vil vi gerne besøge Gilleleje Museum, men den åbner først kl. 13:00 ret upraktisk for os. Men vi når et besøg i byens kirke fra 1530, og så går det mod Ø.

Ved det firkantede 25 m. høje Nakkehoved Fyr gør vi holdt, der er ikke adgang til fyret, men den flotte udsigt over Kattegat og Øresund til Sverige står vidåben. Vi læser, at fyret er opført i 1772, og at det er verdens eneste bevarede kulfyr. Planchen fortæller også, at der både er et V fyr ved Gilleleje, og det herværende Ø fyr ved Nakkehoved, med den begrundelse at kunne skelne fra Sverige. Jeg var ellers af den opfattelse, at samtlige fyr havde hver sin rytme i blink, så de ikke kunne forveksles. Men det kan svenskerne åbenbart ikke finde ud af, så kløgtige er nok kun os jyder.

Lidt inde i skoven ligger en bronzealdergrav, nej, det viser sig at være det rene bedrag, kun en halvdårlig efterligning. Det er fyrinspektøren fra 1821-45 på Nakkehoved Fyr Kristian Faber, der berømmes med dette misfoster af en grav ude midt i skoven.

Vi fortsætter mod Munkerup med det fredede gamle landsted Munkeruphus fra 1916. Den kalder sig for Nordsjællands Kunsthus og har indrettet stedet med park, cafe og skiftende udstillinger. Vi nøjes med at betragte de smukke bygninger.

Videre går det gennem Hulerød, hvor Esrum Å løber ud i Hornbæk Bugt godt hjulpet af en ni km. lang fredet kanal, der i 1800-tallet blev gravet for at transportere træ fra Gribskov via Esrum Sø. Transporten foregik med hestetrukne pramme. Ved kysten blev træet læsset på sejlskibe og bragt til Kongens København, hvor en stor del af det blev brugt til at bygge skibe.

Dronningmølle, Villingebæk og så er vi i Hornbæk Danmarks allerførste ferieby – der i dag har knap 5.000 indbyggere. Plankeværkerne langs vejene bliver ikke lavere, efterhånden som bynavnene bliver fornemmere.

Hornbæk har været et yndet sted for kunstnere i stil med Skagen. Fx boede skagensmaleren Carl Locher (se 1851) i Hornbæk i årene 1880-89. På Hornbæk Badehotel blev i 1935 Hornbækrevyen lanceret af Stig Lommer, en af de medvirkende var Victor Borge (se 1909). På havnen står en sten med Holger Drachmanns relief (se 1846), han døde i Hornbæk i 1908. Hornbæk Havn stod klar i 1875, herfra har der gennem årene været en livlig trafik. Tidligere har mange kuttere haft hjemsted her. I dag er det mest lystsejlere, der præger havnen. Tæt ved havnen ligger en stor hvid, ikke særlig køn, men meget markant bygning, det er Rigshospitalets afdeling for rygmarvsskader.

Hornbæk Kirke blev indviet 27. okt. 1737 og havde kostet 2.100 rigsdaler. På stedet har der tidligere ligget to kirker, der begge bukkede under for det barske klima og sandflugten i 15-1700 årene. Altertavlen er malet af C.W. Eckersberg i 1838, derudover er fire kirkeskibe det mest interessante inventar. Underligt nok er skibene armerede, så de er klar til at modtage englænderne endnu engang. På kirkegården er hornbækkerne siden 1588 blevet begravet.

Egentlig hører Helsingør med til Nordsjælland, men vi fravælger dette hjørne af øen samt kystvejen ned mod København af to grunde, dels bliver det tidsmæssigt et problem at cykle denne vej rundt, og dels har vi flere gange besøgt dette område og set de fleste seværdigheder, det gælder Kronborg (se 1574) der oprindeligt hed Krogen (se 1420), Louisiana (se 1958), Nivågård Malerisamling (se 1903), Rungstedlund (se 1885) og alle de mange andre seværdigheder.

Derfor vælger vi at cykle tilbage mod Villingebæk for at finde vejen til Rusland. Det lyder som værende langt væk, men Rusland skulle dukke op, når vi cykler gennem skovområdet ved Kildekrog. Kortet passer fint nok, vi finder skovvejen skønt skiltningen er meget mangelfuldt, hvad vi flere gange konstaterer her i Nordsjælland, men den skovvej kortet anbefaler, er i højeste grad absolut ufarbar for cykler. Derfor nødsages vi til at køre en større omvej, men endelig når vi til Rusland. Navnet menes, at skyldes områdets afsides beliggenhed. Det er et bakket hedeområde, smuk - om end det ikke kan måle sig med Vråds Sande. Men årsagen er den samme - nemlig sandflugt i 15-1700 årene.

Midt i disse smukke lymbakker ligger Rudolph Tegnens Museum (se 1873). Omkring museet står mellem de mange enebuske hans store markante bronzeskulpturer som en statuepark, de klæder området. Men det gør bestemt ikke selve museumsbygningen, der er bygget i beton og stod færdig i 1938, den ligner en bunker er direkte grim – meget grim. Fra 1916 begyndte Rudolph Tegner at købe jordlodder i det barske område, det er blevet til 34 tdr. land, som han fik fredet i 1930-erne. Vi lukker øjnene for bygningen og går ind i museet, og se - det er noget ganske andet. De store rum er spækket med omkring 200 skulpturer nogle kæmpestore, så de næsten kysser loftet i de store sale, andre sirlige små. Alle udstråler de stor kunstnerisk værdi. Også malerier beskæftigede Rudolph Tegner sig med, her er vel også omkring et par hundred, men de tiltaler os knap så meget som skulpturerne. Vi er ganske overvældet over, hvad én mand alene har kunnet formå at præstere af kunstværker - ganske imponerende. Besøget blev nok turens største overraskelse, specielt fordi ingen af os på forhånd kendte meget til Rudolph Tegner. Efter den lange rundgang slapper vi af i stedets lille cafe med toast, vand og øl formedels 59 kr., udvalget var ikke meget større.

Over Villingerød fortsætter vi mod S til Esum Kloster (se 1145) der i Middelalderen var Nordens største bygningskompleks. Esum Kloster blev grundlagt som et datterkloster af Clairvaux cistercienserkloster i Frankrig i 1151. Formålet var at skabe et Paradis på jord. I klostret er der en udstilling med titlen Helt til Hest, hvor der på plancher fortælles om stedets omfattende hesteavl. På et tidspunkt havde Det Kongelige Frederiksborgske Stutteri hjemme på klostret. Dyrlæggekunsten bliver også berørt med en fortælling om grundlæggeren Hippokrates (se 460 f.v.t.). Der fabrikeres klosterøl på stedet, det fortælles der naturligvis også om, og det kan endda købes i restaurant Broder Rus´ Kælder.

Cykelturen fortsætter forbi Esum Møllegård, hvor der er natur- og miljøcenter, Ø om Danmarks næststørste sø Esum Sø på 17,3 km² og på det dybeste sted er 22,3 m. Arresø er Danmarks største sø med 40,6 km², til gengæld er den kun omkring 4 m. dyb. Esum Sø har et rigt fugleliv og mange fisk. Et skilt viser mod Gurre Sø, og tankerne går til Gurre Slot (se 1361) og Valdemar Atterdags (se 1340) berømte ord: *"Lad blot Gud beholde sit Himmerige, hvis jeg kan beholde Gurre."* Vi ved, at Gurre Slot kun kan fremvise ruiner, så vi fortsætter mod vort mål Fredensborg Vandrehjem, som vi har fået anbefalet. Det må dog klart indrømmes, at stedets komfort ligger langt under, hvad vi tidligere har oplevet. Sengene er etagesenge, som vi selv skal rede. Værelset minder meget om karlekamre på landet for 50 år siden, dem husker jeg udmærket, eller bemandingsstuer fra militæret. Toilet er på gangen, det gælder også bad, som dog er et andet sted. Prisen er sølle 15 kr. under det hidtil billigste. Straks tager vi dagens omgang med bad og efterfølgende creme og uanset den lidet smigrende komfort, gør badet godt. Jeg tror næppe, vi har taget skade af opholdet. Da vi er kommet i pæn tid, gør Hanne sig klar til en mindre bytur, mens jeg forsøger at få styr på diverse kort og skrevne notater. Det meget anstrengende arbejde kræver en øl og foregår i vandrehjemmets

havestue, der er ganske hyggelig.

Oprindeligt var det vores mening, at cykelturen skulle gå helt til København, hvor vi så skulle bo hos min kammerat, Jørgen. Men ved den nærmere planlægning fandt vi ud af, at det blev en for lang og dermed for frustrerende tur. Derfor meldte vi Jørgen, om han ikke i stedet kunne køre til Fredensborg og spise sammen med os, gerne på cykel, men han kører helst i bil den karl. Det ville han meget gerne, og ydermere tilbød han at give middag på Hotel Store Kro i Fredensborg. Vi er allerede begyndt at spekulere på, hvor i vort land vi skal cykle næste år for at opnå samme ydelse. For den slags vennetjenester kan vi hurtigt døbe - kutyme.

Det blev en kulinarisk fuldtræffer med kalvekoteletter, dessert og rødvin i den gode ende. En herlig oplevelse - hvad kunne det ellers blive med de gæster? Men det kostede Jørgen dyrt. Det bliver bestemt ikke sidste gang, vi inviterer Jørgen på besøg et dyrt sted.

Sjovt var det, at Hanne og jeg følte, vi tidligere havde set tjeneren. Det gravede vi lidt i, og konfronterede ham med spørgsmålet. Ganske rigtig sidste år var han tjener på Schackenborg Slotskro i Møgeltønder, hvor vi spiste frokost en dag på sidste års cykeltur langs grænsen. Dengang fik vi en god snak med tjeneren om råvarer i almindelighed og specielt økologisk fjerkræ, som de købte på en lokal hønsefarm. Han var meget bevidst om råvarers kvalitet og anbefalede os at besøge Vellingegårds Økologiske Velfærdslyllinger. Det gjorde vi, og selv om jeg bestemt ikke er nogen økoflipper, så var vi begge duperet af den ypperlige kvalitet.

Tjeneren fortalte, at kroen såvel som Møgeltønder havde mistet megen opmærksomhed, efter at Alexandra havde forladt slottet, det havde resulteret i en faldende omsætning. Det var årsagen til, at han nu var at finde i Fredensborg. Han bor fortsat i Varde og pendler en gang om ugen. Men, som han diskret sagde, så var han fra dette efterår at finde på Hotel Dagmar i Ribe. Så nu må vi til Ribe og spise et lækkert måltid.

Hotel Store Kro - flot og fornem - er fra 1723. Oprindeligt bygget som et gæstehus for kongen. For selv om naboen Fredensborg Slot (se 1722) rådede over 300 værelser, så kunne det hælde, at Frederik IV havde brug for ekstra gæsteværelser. Sådan fungerer kroen stadig i forbindelse med kongefamiliens fester og ved udenlandske statsbesøg. Berømtheder som Holger Drachmann, Søren Kierkegaard og H.C. Andersen har også boet på kroen, men da havde de nok heller ikke vandrehjemmet. Der hænger et utal af tilsyneladende kostbare malerier i de luksuriøse sale. Ved baren står ægte champagne linet op, der er vel hen mod 20 forskellige flaskestørrelser fra 20 liter ned til ¼ liter – imponerende.

Efter den store oplevelse som middagen var, vandrer vi en lang tur i den del af den store Slotspark, der er tilgængelig og nyder efterfølgende en øl i vandrehjemmets hyggelige havestue.

Trods den beskedne komfort sover vi udmærket, en lang dags strabadser kan få selv en "snob" til at overgive sig.

Vandrehjemmets morgenmad er helt i top. Herefter sadles cyklerne, og igen er vi klar til nye oplevelser. Den første af slagsen er et besøg i den del af Fredensborg Slotshave, der var lukket i aftes. Her møder vi de to piger, vi traf til morgenmaden i Gilleleje, - men Sjælland er jo også en bette ø.

Kursen er sat på S. Efter få km. kommer vi til Hans Christiansens Orchidegartneri. Vi hopper af cyklerne for at glædes over de skønne blomster. Det er bestemt en stor og overraskende oplevelse, omkring 3.000 forskellige orkideer kan de fremvise - helt utrolig. Drivhusene bugner af latinske navne, rigtig mange af dem er blevet præmieret under de årlige orchidekonkurrencer. Omkring 300 internationale medaljer og diplomer er linet op på en stor væg, vi er duperet. At have 3.000 forskellige orkideer er ikke mange, på verdensplan findes der omkring 40.000 orkidearter. Det lyder som pral - det pure opspind, men skulle være ganske vist. Flere steder i verden har vi oplevet at se orkideer vokse vildt i parker og skove. Vi fristes over evne, Hanne køber en mini-mini orkide, der får en beskyttende avis om sig og pakkes fortrøstningsfuldt ned blandt solcreme og underhylere. Også en pose specialgødning må vi absolut investere i, mener Hanne. Bedste betingelser for orkideer er at stå i et Ø eller V vendt vindue og ikke i direkte sol. Blomsten vandes bedst med regnvand, kræver en stor luftfugtighed og ellers temperatur som os mennesker. Efter afblomstring afskæres den visne stængel ved 3. eller 4. led. Så nu håber vi, den lille orkide en dag må vokse sig stor og stærk, og huske at honorere sin omkostning ved at bliver en rigtig præmieblomst.

Den lille hyggelige bådhavn ved Sørup udgør næste stop. Her bestemmer vi, at cykle de få km. op til Nødebo på vestsiden af Esrum Sø. Så når vi også at cykle en lille strækning i Gribskov, der er Danmarks næststørste skov på 5.500 ha. Her drev kongerne i 16-1700-tallet parforcejagt (se bagerst). Ca. 1 km. V for Nødebo står en mindsten for Søren Kierkegaard, der her nød stilheden i Grib Skov.

I Nødebo besøger vi kirken (se 1100) med sit charmerende trætårn. Kirken er lukket, men vi opstøver graveren, der venligt åbner for os. Han fortæller, at kirken siden 1990 har været låst, for da blev alterstagerne stjålet. Jeg spurgte, hvor præstegården med Nikolaj lå, men så gør han os opmærksom på, at det ikke er den Nødebo, som vi har i tankerne. Senere finder jeg ud af, at teaterstykket om *"Nøddebo Præstegård"* (se 1862) er bygget over en roman af Henrik Scharling (se 1836). I stykket er byen ren fiktion og staves med to d-er.

Graveren har travlt med at fortælle om sin indsats på stedet, hvor han har været i flere år, men han er ikke særlig vidende om de historiske fakta. Jeg kommer for skade at spørger til alterbilledet, han fortæller, at det er malet af en berømt maler, men han kan ikke lige huske, hvad han hed, og de har ikke flere brochurer, dem stjæler de også. Senere finder jeg ud af, at maleren er Jørgen Roed (se 1808). Kirken er rig på kalkmalerier nogle endda fra 1200-tallet. Koret, kan man se, er udbygget, men i gule mursten hvad der virker ret uharmonisk - tæt på vandalisme.

Kirkegården udmærker sig ved, at være den til nu dårligst plejede vi har set, og det drejer sig om tusinder, påstår Hanne. Hun forstår virkelig at overdrive. Selv på grave med skilte: *"Passet af kirkegården"* må jeg klart sige, at det tager graveren særdeles afslappet på. Han burde fatte skuffejernet i stedet for at snakke, for han vidste alligevel ikke noget af det væsentlige.

Efter denne lidt blandede oplevelse vendes cyklerne igen mod S. I udkanten af Gribskov står en mindsten, ved et stort egetræ, med følgende tekst: Denne eg plantet 26. sept. 1940 på Christian X's (se 1912) 70 års fødselsdag. Stenen er opsat på dagen, men 50 år senere.

Hillerød ligger nu foran os. I 1600-tallet var der fem acciseboder rundt om Hillerød, de skulle sørge for, at der blev betalt afgift af indførte dagligvarer til byens skattekiste. Ordningen ophørte med Næringsloven fra 1857. Ø for byen ligger det 1.100 ha. store skovområde Store Dyrehave, også her drev kongerne parforcejagt. En af landets 249 rytterskoler (se 1721) blev anlagt i Avderød Ø for Hillerød i 1722 af Frederik IV. Skolen er i dag indrettet som Lokalhistorisk Museum.

Hillerød er på det nærmeste hovedstad for alle rød-erne: Lillerød, Ullerød, Allerød, Blovstrød, Birkerød, Gunderød, Langerød, Horsørød, Asminderød, Niverød, Hesselrød, Avderød, Usserød, Vallerød, Børstingerød, Kollerød, Isterød, Kajerød, Trørød, Bregnerød, Øverød, Vassingerød, Søllerød, Villingerød, Hulerød, Vipperød - - - nej, nu orker jeg ikke mere. Sig til hvilke rød-er jeg har glemt.

Vi cykler ind i Frederiksborg Parkområde. Her finder vi Cafe Havehuset - meget heldigt, for en frokost kan friste. Stedet ser særdeles hyggeligt ud, så vi placerer os ved et bord i haven og bestiller henholdsvis porretærte, græske frikadeller og to øl, der i alt beløber sig til 135 kr. Mens vi nyder det delikate måltid, ser vi i en brochure, at der fra kl. 13:00 er koncert på det gamle berømte Compeniusorgel på Frederiksborg Slot (se 1560). Det kan vi lige nå, så vi spurter til slottets billetluge. Prisen er 60 kr. pr. næse, selv om det kun er koncerten, vi er interesseret i, for det er mindre end et år siden, vi endevendte hele det spændende slots indre, et besøg der bør afsættes en hel dag til.

Det var en stor oplevelse at lytte til koncerten på det specielle orgel, der får luften fra fire Blæsebælge. De betjenes af en to meter høj og godt og vel fuldvoksen mand endda med arbejdshandsker. Skiftevis trækker han de fire blæsebælge op, så orglet får en konstant tilførsel af luft. Organisten er netop tiltrådt og kom fra en organiststilling i Løgumkloster. Det var her i kirken Joachim og Alexandra blev gift i 1995. Da vi nu alligevel er kommet indendørs på slottet, ser vi den nuværende udstilling om - ja, selvfølgelig - H.C. Andersen. Endnu engang støder vi på navnet Jørgen Roed (se 1808) med maleriet Korsfæstelsen fra 1866.

Næste mål er Bymuseet Nordsjællandsk Folkemuseum, det ligger på Helsingørgade i udkanten af Hillerød. Det lokalhistoriske museum er indrettet i en tidligere skolebygning, og viser byens historie og forskellige håndværksmestres værksteder.

Tilbage i midtbyen provokerer jeg Hanne, det er nemlig blevet kaffetid, en tid jeg med temmelig stor sikkerhed kan tidsfastsætte. På John F. Kennedy Cafe ved søen falder vi ned i to stole placeret midt i solen. Til kaffen får jeg en lækker kage, desværre har de kun en enkelt tilbage, så Hanne må "nøjes" med et stykke melon, men tænk - det generer hende overhovedet ikke.

I 1992 byggede man et stort butikscenter i Hillerød – SlotsArkaderne. Centret blev i 1993 kåret som Europas smukkeste butikscenter.

Cyklerne fortsætter mod S med os i sadlerne, målet er Jørlunde, der ligger lige S for Slangerup. Vi taler om, at i forhold til Jylland ser vi meget få vindmøller på Sjælland.

Turen går over Nørre Herlev, Uvelse, Ø om Slangerup og så er vi i den lille landsby Jørlunde. Her har vi bestilt overnatning på Skjalm Hvide Hotel. Skjalm Hvide (se 1034) var jarl på Sjælland og stamfar til stormandsslægten Hvide.

Efter dagens obligatorisk lindrende bad gælder det aftenens middag på Skjalm Hvide Hotel. Denne gang vælger vi hver vores ret. Som forret vælger Hanne 3 slags bruchetta, det viser sig på det nærmeste at være tre små lækre stykker smørrebrød en med laks, pesto, ansjos, oliven og capers, en med skinke og pesto og en med ost og tomat alle på trekornsbrød til den formidable pris af 39 kr. Jeg nøjes med aspargessuppe, den smager dejlig. Hanne vælger som hovedret feta gratineret kalv a la greek med langtidsbagt saute og råstegte kartofler. Jeg nøjes med frikadeller med agurkesalat. Hanne er ovenud tilfreds og giver menuen turens topkarakter. Min vurdering er derimod i den modsatte ende af skalaen, den må indkassere turens bundkarakter. Kokken har desværre været så uheldig at tabe saltbøssen - nej, saltkarret i frikadellefarsen, og kartoflerne er vandede formentlig dampkogte. Ja, uheldig kan enhver jo være. Men agurkesalaten – den er virkelig lækker. Jeg er lidt tavs under middagen, godt klar over, at jeg ved mit valg har lidt et uopretteligt nederlag, men det behøver man jo ikke udbrede for alverden - så tys-tys. Som en lille trøst får jeg dessert - pandekager med is, det er en så stor trøst, at middagen er reddet. Naturligvis får jeg meget at høre for mit ubegavede valg, der den lidt billigere pris til trods ikke levede op til forventningerne.

Moralen: Krydderier skal bruges med varsomhed!

Men hotellets betjening er bestemt yderst venlig og atmosfæren helt i top, så det blev de saltede frikadeller til trods et behageligt besøg.

Efter en god nats søvn møder os ret tidligt et herligt morgenbord. Turens sidste og længste strækning ligger foran os. Efter et besøg i Jørlunde Kirke (se 1100) cykler vi gennem Sundbylille til Frederikssund, der blev købstad i 1809. Her glæder vi os til at se det nyrenoverede Willumsens Museum (se 1863), der genåbnede i juni. Museet ligger ved indkørslen fra Ø til byen, men åbner først kl. 10, så vi cykler en rundtur gennem byen og rundt på havnen. Hele byen ser ren, pæn og velfriseret ud med et stort udbud af forretninger. Ved indgangen til Willumsens Museum står ud mod vejen to meterhøje skulpturer af Hugin og Munin. Det nyindrettede og moderne museum byder på et væld af kunst, hvor de forskellige kunstarter er rigt repræsenteret. Mest imponerende er de kæmpestore relieffer.

Den dekorative Kronprins Frederiks Bro med broklap blev bygget i 1935, på den cykler vi over Roskilde Fjord og er nu i Horns Herred.

Mod Jægerspris går det, slottet er målet. Besøg på Jægerspris Slot (se 1300) foregår kun med rundvisning, det viser sig at være en god ide, for vi får på en times rundvisning en mængde oplysninger af en meget vidende guide. Om Frederik VII (se 1848) der købte slottet og istandsatte det. Meget af fortællingen drejer sig om Grevinde Danner, der fik mange gaver af kongen og derfor blev meget velhavende. Hun besluttede, at lade arven gå til børnehjemmene for fattige og ulykkeligt stillede piger. Hendes sociale engagement i lokalsamfundet var hjertelig og enestående. Vi ser Frederik VII's arkæologiske samling, hans pibesamling på 84 stykker og en mængde andre ting.

I Nordskoven findes Danmarks ældste træ - Kongeegen, muligvis plantet på Jesus tid.

I Jægerspris har hæren et større øve- og skydeterræn og den dekorative Jægerspris Mølle fra 1854.

Fra Jægerspris går det igen mod S gennem byen Over Dråby, der besynderligt nok ligger S for Neder Dråby. Det er akkurat lige så forvirrende, som når man finder ud af, at Øvre Egypten er længst nede på kortet, der hvor Nilen udspringer.

Videre går det med tramp i pedalerne. I Gerlev stopper vi op - igen ved en kirke, hvor et skilt fortæller, at der i kirken er en kunstudstilling. Det viser sig at være på en del af kirkeloftet, hvorfra der er rimelig udsyn ned i kirken. Kunstværkerne er dels af lokale udøvere eller gengivelse af lokale partier. Et fint eksempel på udnyttelse af vore kirker. Og udnyttelse af vore kirker vil helt bestemt, på et tidspunkt blive til et stort debatspørgsmål i vort land.

Turen fortsætter over Skuldelev Ø om Selsø Sø, hvor vi ser en kolossal mængde gæs og svaner muligvis over 1.000. Det skyldes, at man i 1996-97, for at pleje naturen, her lagde et større område under vand, og det har virkelig virket. I den sydøstlige ende af søen ligger Selsø Kirke ensom og forladt med sine kalkmalerier. Her finder vi også Skt. Olavs Kilde, der ifølge troen – eller måske overtroen - har helbredende virkning. Folk strømmede i gammel tid til helbredende kilder. Den kendteste af dem er Kirsten Pils Kilde, der blev årsagen til forlystelsesstedet Dyrehavsbakken (se 1583). En anden af datidens kendteste kilder er Skt. Sørenes Kilde i Gammel Ry.

Efter kirken cykler vi ind gennem skoven, pludselig ligger den der lavt foran os i skovtykningen, det fredede slot der i 150 år lå ubrugt hen. Med den baggrund er det ret beundringsværdigt, at Selsø Slot (se 1560) stadig eksisterer, om end den ser lidt luvslidt og "træt" ud. Selsø Slot blev bygget i 1560, ombygget i 1730-erne, men stod herefter tom i 150 år, og var i den grad saneringsmoden. Men så købte Grete og Bernhard Linder slottet og med støtte fra Nationalmuseet, fonde og private, blev der gennemført en omfattende og yderst tiltrængt restaurering, og der blev åbnet for publikum. Foran slottet i en lille portbygning finder vi billetlugen, bag den sidder to unge mennesker 12-14 år, de indkasserer 30 kr. for hver og fortæller, at nu skal vi endelig lægge mærke til Danmarks ældste køkken, som vi finder i kælderetagen. Et besøg på Selsø Slot er ret interessant, for ved det at visse rum står temmelig urestaurerede, fornemmer vi bedre, hvor stor en indsats der kræves, for at så gamle og på det nærmeste faldefærdige bygninger igen skal komme på fode. Vi er ret imponeret, selv om vi også ser en del elendighed. Af besøgende er der kun os, og vi kan ikke lade være at spekulere på, hvordan økonomien hænger sammen i et sådant foretagende, hvor der hverken findes lys, vand eller varme. En kustode til at passe på er der heller ikke. Der holdes sommeren igennem en del koncertarrangementer, så måske de kan løfte økonomien en anelse, men nogen guldgrube kan det bestemt ikke være.

Fra Selsø cykler vi gennem Skibby, hvorfra der kun er få km. ud til Orøfærgen. Det går sydover gennem Kirke Hyllinge, Rye, Torkilstrup og Kirke Såby. Herfra ligger kun få km. mod Ø Lejre, hvor forfatteren Rie Osted bor (se 1940). Nok så kendt er Historisk-arkæologisk Forsøgscenter (se 1964) på Ledreborgs (se 1660) jorder i Lejre. Forsøgscentret besøgte vi også sidste år, så det springer vi let og elegant over. Det samme gælder Ledreborg, hvor vi så slottets indre og overværede endda forberedelserne til årets Slotskoncert og hilste på og Shu Bi Dua (se 1973) gruppen med Michael Bundesen.

Vi er nu nået til Kirke Hvalsø, her viser cykelruten ind gennem Storskov og Højbjerg Skov, men skiltningen i skoven er meget mangelfuld, et sted deler cykelstien sig i tre stier, der synes nogenlunde ens, men intet skilt. Kompasset, som vi heldigvis har med, kommer frem.

Vi vælger den mest sandsynlige retning. Men det er en elendig vej, der ikke fortjener betegnelsen cykelsti. Et sted her inde midt i skoven ligger Gyldenløveshøj, der med sine 126 m. er Sjællands højeste punkt, og hvor der på toppen skulle stå en mindesten for faldne frihedskæmpere, men den finder vi ikke.

Da vi kommer ud af skoven, bliver det endnu værre, stien er næsten usynlig og hullet, så vi nødsages til at gå. Gad vist om vi har valgt forkert. Igen kommer kompasset frem, men den bekræfter, at retningen er rigtig, så vi fortsætter langs et elektrisk hegn, der indkredser en mark med højt græs. Hegnet er den eneste mulighed for at følge stien, som går gennem endnu højere græs. Efter "timer" - føler vi, kommer vi dog til "alfarvej" og beslutter nu at køre efter eget hoved og bestemt ikke efter kortets anviste cykelvej.

Lige efter den fredede herregård Skjoldenæsholm, der i 1971 blev ombygget til hotel og conferencecenter, ligger Sporvejsmuseet, der kan fremvise sporvogne fra alle tre tidligere sporvognsbyer i Danmark: København, Århus og Odense. Museet blev åbnet i 1978 og samlingen består af 35 vogne, der på sporvejslinier kører gennem det smukke skovområde. Desværre har vi grundet den seje tur gennem skov og græsmark for længst passeret museets lukketid.

Normalt stopper vi op ved de fleste kirker, men det gælder ikke lige i dag, for vi skal cykle langt. Så vi nøjes med at beundre de arkitektoniske mesterværker, som kirkerne ofte er.

Gennem Valsøllille er vi nu nået til Haraldsted Skov og - Sø, men hvad der sker her, må vente til i morgen, for klokken har sneget sig over tyve, og vi har endnu mindst 10 km., før vi når Hotel Scandic i Ringsted. Så vi fortsætter Ø om den lange Haraldsted Sø. Det er et par meget trætte cyklister, der omsider når frem til bestemmelsesstedet, hvor vi konstaterer, at vores bil står udhvilet og venter i bedste velgående. Hurtigt får vi os dagens tiltrængte bad og efterfølgende en dejlig middag og en meget velfortjent flaske rødvin i den smagfulde restaurant.

Kroppen nød en god nats søvn, og maven nød endnu et herligt morgenmåltid. Dagens første besøg gælder den imponerende store og smukke Sct. Bendts Kirke (se 1080), der ligger i gåafstand fra hotellet. Det er Danmarks ældste teglstensbygning og Danmarks første kongekirke, hvor mere end 100 fornemme og gejstlige personer er begravet under kirkens gulv. På et tidspunkt ophørte man med denne skik, stanken blev simpelthen for stærk. Op under taget er der kirken rundt heraldik, tæt som et bånd sidder omkring 100 våbenskjolde. Derudover er det en meget spændende kirke at gå rundt og studere, vi køber et par postkortbilleder af kirketjeneren, han er uddannet som guide for de mange turister, der dukker op, det benytter vi os af, og han klarer sig fint. Omkring kirken findes et fåtal af gamle grave.

Tilbage på hotellet pakker vi vores grej sammen. Nu er det bilen, der bliver læsset, og Cyklerne sættes på gaflen. Inden vi forlader Ringsted, vil vi besøge Ringsted Museum, der har til huse i et gammelt møllehus og mølle fra 1805. Men der er desværre lukket om lørdagen – besynderligt, synes vi.

Hængepartiet fra i går skal indfries, så vi kører Ø om Haraldsted Sø mod Haraldsted Skov, hvor Knud Lavard (se 1131) blev myrdet 7. jan. 1131 af sin fætter Magnus, søn af Kong Niels (se 1103). Hurtigt finder vi ruinerne af Knud Lavards Kapel, de ligger klods op af en

indhegning med herefordkvæg, så dem får vi også en lille snak med. Straks går vi hen til den stander, der signalerer turistinformation, så vi kan læse stedets historie. Men ak og ve - den er ikke bare vanskelig læsbar, den er komplet ulæselig. Endnu engang må vi konstatere, at personalet på turistkontorerne bestemt ikke ulejliger sig ud i landet for at besøge de steder, som de varmt anbefaler os andre at køre efter. Det er ikke særlig venligt overfor turisterne, som jo er dem de burde servicere. Godt at få lidt luft for sin galde. Nu fandt vi kapellet, men målet er også at finde selve mordstedet, men det skal vise sig at være svært. To gange kører vi strækningen mellem Haraldsted og Valsølille, hvor der ifølge kortet skulle stå et 4 m. højt trækors. Det ender med, at vi går ind på en gård, der skilter med økologiske spegepølser. Her får vi en god snak med gårdmanden og fru gårdmand om økologisk kød, landbrug i almindelighed og snakken går. Vi er ikke i familie, men konen stammer fra Skive, så vi føler os næsten som sådan, og køber gladelig en 8-10 spegepølser.

Med hensyn til det høje trækors, som var den direkte årsag til besøget, får vi forklaret nærmere. Og ganske rigtigt - i en indkørsel til et træhus står den, på sin plads ser det ud som står den i en privat have. Skønt sine 4 m. har vi ikke set den. Vi havde forestillet os den stående på en ryddet plads.

Kursen sættes nu mod det jyske. Vi vælger småvejene N for motorvejen. Efter ca. 10 minutters kørsel står der Bjernede (se 1150) på et vejskilt. Stop, stop beordrer jeg chaufføren, Bjernede - der er noget, der ringer i hukommelsen. Ganske rigtig Sjællands eneste rundkirke. Udvendig ser den sød og rimelig stor ud, men indvendig virker kirken meget lille, fordi fire kraftige søjler, der bærer overbygningen, dominere kirkerummet fuldstændigt. Her er kirkegården meget pæn og velholdt.

Herfra går turen mod Tangsvej i Ringkjøbing. Pakkenellikerne pakkes ud, sorteres, vaskes osv. Orkideen plantes omhyggeligt. Tilværelsen er igen på vej til hverdag, hvor oplevelserne skal fæstne sig. Endnu en udbytterig cykelferie er til ende.

Men hov for resten, - vi pumfterede slet ikke.

*På gensyn på næste års cykeltur
Bornholm, Østjylland eller Sydfyn? - i cykelhøjde*

Frede Lauritsen

Supplerende oplysninger til – Sjælland N – i cykelhøjde
Opbygget kronologisk:

460-370 f.v.t.

Hippokrates græsk læge på øen Kos. Regnes for lægekunstens og den medicinske forsknings grundlægger. Hippokrates behandlinger var hovedsageligt afventende.

1034-1113 **Skjalm Hvide** født på Sjælland, gift med Signe Asbjørnsdatter. Blev i 1062 jarl på Sjælland. Tog på togter mod sørøverne fra Vendern og opfostrede Erik Ejegods søn Knud Lavard. Stamfar til dansk stormandsslægt der i 13-1400-tallet var landets rigeste og mægtigste. De ejede store jordarealer og skovstrækninger, byggede Fjenneslev, Bjernede og Jørlunde kirker og støttede kongemagten. Blandt Skjalm Hvides sønner var Asser Rig, far til Absalon og Esbern Snare. Den jyske stormand Marsk Stig Andersen Hvide var derimod ikke kongetro. Han nægtede at hylde Erik Menved og aftvang Erik Glipping en håndfæstning. Efter mordet på denne dømtes han i 1287 fredløs som medskyldig. Skjalm Hvide døde i 1113 blev begravet i Fjenneslev, men blev senere af Biskop Absalon flyttet til Sorø.

1080 **Sct. Bendts Kirke** i Ringsted blev opført i frådsten af benediktinermunke støttet af roskildebispens Sven Norbagge og indviet til Jomfru Maria. Valdemar I den Store ombyggede kirken med teglsten i årene fra 1163 med indvielse 25. juni 1170. På den tid var Ringsted samlingssted for det sjællandske landsting og et centralt midtpunkt i Danmark. Det menes at være Nordens ældste teglstensbygning. Med sine 66 m er det også en af Danmarks største kirker. Sin størrelse til trods har den dog aldrig været domkirke, men en del af benediktinerkloster. Det er den kirke i Danmark, der næst efter Roskilde Domkirke rummer flest kongelige begravelser - Knud Lavard 1131, Valdemar I den Store 1182, Knud IV 1202, eller Knud VI som han ofte kaldtes, Valdemar II Sejr 1241 og hans to dronninger den fromme Dagmar 1212, der bar Dagmarkorset, et smukt emailleret guldkors fra ca. år 1.000, i sin kiste. Korset er stadig meget populært som dåbsgave. Den onde Berengaria 1221 som var "*Så besk en blomme,*" eller "*Bengerd*" som var hendes nidnavn, Valdemar den Unge 1231, Erik Plovpenning 1250, hans Dronning Agnes 1304, Erik Menved 1319, hans Dronning Ingeborg 1319 og hans søster Margrethe 1341. Kong Birger af Sverige der døde i eksil i Danmark i 1321 og hans dronning. De fleste her nævnte er begravet under kirkens gulv. I 1241 blev kirken beskadiget af en brand, det skete igen i 1300, hvor specielt taget blev ødelagt. Under de efterfølgende reparationer blev kalkmalerierne skabt, det ældste er dog fra før branden. Kirkens tårn blev bygget i 1475. I tårnets kugle er indlagt forskellige relikvier.

Indtil 1806 stod selve benediktinerklostret, hvori kirken indgik, men da udbrød der igen ild i klostret, der blev fuldstændig ødelagt. Kirkens seneste restaurering skete i årene 1899-1909.

Kirken er rig på kalkmalerier helt tilbage fra 1200-tallet. Af inventar er der bl.a. otte epitafier, Christian III's bibel fra 1550, døbefont fra 1153-64, prædikestol fra 1609 og altertavle fra 1699. Her findes også Danmarks største ligsten 4,10 m x 2,15 m. fra 1553 over Mourids Olufsen Krognos samt hans hustru Ellen Gøye. En frise af ca. 100 våbenskjolde præsenterende kirkens velyndere løber kirken rundt.

1100-tallet **Højby Kirke** 5 km. V for Nykøbing s. En af Sjællands smukkeste romanske kirker, men med gotisk tårn, bygget af kampesten fra omegnens marker. I

kirkegulvet er fundet mønter fra 1150. Før nuværende kirke har der N for byen stået en trækirke, hvorfra tre træstaver ligger over den nuværende indgangsdør. I middelalderen var Odsherred næsten en ø og Højby et fiskerleje større end Nykøbing. Kirken har prægtige farvestrålende kalkmalerier fra 1380 med fx ærkeenglen Mikael, der vejer sjæle på sin vægtskål samt adskillige andre morsomme detaljer, de blev afdækket i 1901 og er i høj grad med til at Højby Kirke er en af Sjællands kendteste. Kirken har tre klokker, den ældste fra 1518, 41 rigt udsmykkede stolestader fra 1555, degnestol fra 1589, fløjaltertavle fra 1630 med 63 udskårne figurer, prædikestol fra 1656 skåret af billedskærer Lorentz Jørgensen, Holbæk og flere epitafier.

Ifølge legenden skete i 1200-tallet et dobbeltmord i kirken. Ridder Ebbe af Skjalm Hvide æt på Borrevang rejste og overlod gården til sine to døtre og mandskabet. På Højby Gård boede to unge mænd Bonde og Skamel, de forbrød sig mod de to døtre, der besluttede at hævne sig, så de dræbte de unge mænd under julemessen. Kirken blev sat i band af Paven og var lukket i syv år.

1100-tallet **Jørlunde Kirke** bygget i frådsten, der er kalkholdig og blød næsten som træ så længe den er i jorden, men hård som sten når den lufttørres. Bygherren menes at være af Skjalm Hvideslægten der i 1100-tallet ejede det meste af Jørlunde. Kirken rummer fremragende kalkmalerier af Jørlundemaleren med forskellige bibelske motiver. Døbefonten i granit er på alder med kirken og altertavlen fra 1613.

1100-tallet **Nødebo Kirke** ved Esrum Sø er bygget i romansk stil. Alterbilledet er malet i 1839 af Jørgen Roed. I kirkegårdens østre dige ses Magdalene Kilde. En helligkilde folk valfartede til. Ifølge sagnet sprang den frem, på det sted hvor Fanden, der var på flugt fra Esrum Kloster, havde efterladt stjalne relikvier. Kirken er rig på kalkmalerier nogle af dem helt tilbage fra 1200-tallet.

1103-1134 **Niels** (1064-1134) frillesøn af Svend II Estridsen gift med Margrete Fredkulla (død 1127). Den første der kaldte sig: "*af Guds nåde konge af Danmark.*" En fredelig periode i danmarkshistorien hvor konge og kirke anerkendte hinanden. Niels, der var godmodig og fredselskende, styrede riget i 30 år med en hær på kun 7 hirdmænd, skriver *syv*. De sidste regeringsår blev dog blodige grundet flere bejlere til tronen. Efter et nederlag ved Fotevig i Skåne 3. juni 1134 flygtede Niels, men han blev myrdet i Torvegade i Slesvig af byens borgere 25. juni 1134 som hævn over mordet på Knud Lavard 7. jan. 1131.

1131 **Knud Lavard** dansk hertug og fra 1115 grænsejarl i Sønderjylland. Søn af Erik Ejegod og bror til Erik Emune. Knud Lavard var opvokset hos den mægtige Hvideslægt. Han blev gift med den russiske fyrst Mstislavs datter Ingeborg af Novgorod, der 8 dage efter sin mand blev myrdet, fødte ham en søn den senere Valdemar I den Store. Knud var meget populær og tildeltes navnet Lavard, der er et æresnavn og betyder "*brødgiveren.*" Tilsvarende det engelske "*lord.*" Knud Lavard anerkendtes som vendernes konge i 1129. Han blev 7. jan. 1131 efter en julefest i Roskilde dræbt af fætterren Magnus, søn af Kong Niels, i Haraldsted Skov ved Ringsted, fordi denne opfattede Knud som en farlig rival. Et mindekors er rejst i Haraldsted Skov, hvor ugerningen fandt sted. Liget blev i første omgang lagt foran alteret i Haraldsted Kirke. Ved kirken står en mindesten, hvor den gamle kongsgård lå. Den 7. jan. 1169 blev Knud Lavard kåret som helgen. Herefter fik han 25. juni 1170 sin plads i Sct. Bendts Kirke i Ringsted.

- 1145 **Esrum Kloster** grundlægges på nordsiden af Esrum Sø som et benediktinerkloster af ærkebiskop Eskil i Lund. Allerede 1151 omdannes klostret til cistercienserordenen med munke fra det franske moderkloster i Clairvaux. I 1158 blev Esrum Kloster moderkloster for Vitskøl Kloster. Esrum Kloster var et af Danmarks største og berømteste klostre. I middelalderen var det Nordens største bygningskompleks. Allerede i 1177 hørte 33 sjællandske godser under klostret. I 1194 brænder klostret, det sker igen i 1204. Valdemar Atterdags Dronning Helvig, der døde i 1374, blev begravet i klosterkirken. Ved reformationen i 1536 forblev munkene på klostret og drev jorden, men nye novicer optoges ikke. De sidste munke i klostret overførtes til Sorø Kloster i 1559, og flere af bygningerne blev revet ned. Fra 1560-1717 havde Det Kongelige Frederiksborgske Stutteri til huse i klostret, der også fungerede som jagtslot og jorden drevet ved hjælp af bøndernes hoveriarbejde. Klostret blev fra 1717 hjem for dragoner. Fra 1997 blev klostret åbnet for publikum. I dag er klostret dels privatbolig, dels magasin for Nationalmuseet og et kulturelt centrum for aktiviteter som foredrag, teater og koncert.
- 1150-1175 **Bjernede Kirke** i Sorø Kommune opført af en af rigets betydeligste og rigeste mænd Sune Ebbesen af Skjalm Hvide slægten, en fætter til Absalon og Esbern Snare. Sjællands eneste bevarede rundkirke, seks ligger der på Bornholm. Kirken er påbegyndt bygget af kampesten, øverste halvdel er fuldført i munkesten. Murene er fra 1,50 til 1,70 m tykke. Den lille kirke domineres kolossalt af fire runde stensøjler, der bærer kirkens overbygning, og føles at fylde hele rummet. Fra de fleste siddepladser spærrer søjlerne for udsigten til alter og prædikestol. Altertavlen er fra 1615. En gennemgribende men uheldig restaurering, står der i beskrivelserne, blev foretaget 1890-92. Klokkeeringning forgår fra en træklokkestabel på kirkegården. Kirken ligger i et lille landsbysamfund. En model af kirken kan ses på Fredensborg Slot.
- 1200-tallet **Tuse Kirke** romansk kampe- og frådstenskirke V for Holbæk. I 1400-tallet blev kirken væsentlig ændret. Granitdøbefonten er fra 1300-tallet og prædikestolen fra 1584. Kirken blev omkring 1450 flot udsmykket med kalkmalerier af Isefjordmesteren, der menes at stamme fra Roskilde.
- 1231 **Korselitse**, eller Corselitze som der står i mange ældre skrifter, er Falsters største herregård Ø for Nykøbing og fredet. Korselitse omtales første gang som kongsgård i Kong Valdemars jordebog fra 1231. At være kongsgård i middelalderen betød, at gården altid skulle stå klar til kongen under dennes rejser rundt i riget, med såvel friske heste til det videre ridt, som husets frue til kongens forgodtbefindende. I 1354 magesiftede Jens Falster med Valdemar Atterdag, og Falster slægten ejede godset indtil 1600. Herefter ejede Axel Brahe, en yngre bror til Tycho Brahe, godset i 14 år, hvorefter det overgik til kongens ejendom og gik gradvis i forfald. I 1768 kom det i generalmajor Johan Fredrik Classens (1725-92), besiddelse, tidens førende industrimand kaldt "*Kanonkongen*" fordi han i forvejen ejede Frederiksværk Krudtværk. Han ombyggede Korselitse fra 1775-77 til den hovedbygning, der stadig står, samt anlagde den store park, med de mange forskelligartede træer hvoraf enkelte stadig står. En anden kuriositet i parken er et ishus, en slags kælderudgravning med en jordvold over meget lig en kæmpehøj. Herpå står en rund stråtækt bygning. Kælderen fyldte man om vinteren op med isblokke fra Østersøen, så kunne madvarerne holde sig meget længere.

Ved sin død i 1792 testamenterede Johan Fredrik Classen alle sine besiddelser til en velgørende institution: "*Det Classenske Fideicommis*," der blev stiftet i 1800. En handling arvingerne bestemt ikke var begejstret for. Og det var måske ret forståeligt, for Johan Fredrik Classen var ikke en "*hr. hvem som helst*," det testamenterede beløb var på 1.124.268 rigsdaler, omregnet til nutidskroner nærmer det sig 100 mio. kr. Institutionen uddeler hvert år store summer til almennyttige formål.

Korselitse har ejet store jordområder, 2.792 ha i alt, som fx Korselitse Østersskov N for hovedgården som en del af det 1.750 ha store skovdistrikt langs den populære badestrand på Falsters Østersøkyst.

I litteraturen finder vi Korselitse i flere sammenhænge Ludvig Holberg, Marie Grubbe, H.C. Andersen, Steen Steensen Blichers og J.P. Jacobsen. Men det er hver for sig en helt anden og lang historie.

1300-tallet **Jægerspris Slot** NV for Frederikssund kendes fra den tid som et krongods.

Margrete I havde samlet jordene omkring Abrahamstrup som slottet hed indtil 1677. Omkring 1600 istandsatte Christian IV slottet og byggede bl.a.

køkkenfløjen. I slutningen af 1600-tallet solgte Christian V godset til sin overjægermester Joachim Hahn, det var ham der i 1677 ændrede navnet til Jægerspris Slot. Få år senere købte kongen slottet tilbage. Fra 1720 blev slottet igen udbygget og forandret.

I 1854 købte Frederik VII slottet som privatperson af staten, den blev renoveret fra yderst til inderst. Slottet blev Frederik VII og Grevinde Danners foretrukne hjem, fordi hun var uglest i København. Stedet var oplagt til, at kongen kunne dyrke sine hobbies jagt, fiskeri og arkæologi. Det fortælles, at kongen sad i tårnværelset og fiskede i voldgraven, men personalet havde organiseret det sådan, at han fiskede ned i en stor tønde. På et tidspunkt kom en tjener og spurgte: "*Hvor mange fisk har Deres Majestæt fanget?*" hvortil kongen svarede "*18,*" "*så er der ikke flere.*"

Da Frederik VII døde på Glücksburg Slot ved Flensborg Fjord 15. nov. 1863, arvede Grevinde Danner Jægerspris Slot og kongens hele formue. Hun bestemte, at kongens værelser på deres elskede slot skulle stå uforandret til evig tid og være tilgængelig for publikum. Grevinde Danners var meget social engageret, mange fattige i Jægerspris søgte hjælp hos hende, og gik aldrig forgæves.

I 1867 oprettede hun det første børnehjem i slotsgårdens kavalerfløj på Jægerspris Slot. I 1873 besluttede Grevinde Danner, at hendes betydelige arv skulle gå til de svage piger i samfundet, så hun stiftede: "*Kong Frederik den Syvendes Stiftelse for hjælpeløse og forladte Pigebørn, især af Almuen, oprettet af Louise Christine, Lehnsgravinde af Danner.*" Formålsparagraffen lød: "*At yde fattige og ulykkelig stillede Pigebørn Ophold, Undervisning, Opdragelse og Uddannelse til dygtige Tjenestepiger.*"

Efter Grevinde Danners død 6. marts 1874 trådte stiftelsen i funktion. Der kom flere hundrede ansøgninger fra trængende piger. Slottet og kavalerfløjen kunne ikke rumme så mange. Da blev det besluttet at nedrive avls- og ladebygningerne og i stedet bygge store børnehjemsbygninger, som stadig ses. Børnehjemmet blev opdelt i afdelinger med 16-20 børn, en plejemor og en assistent. Efter få år var der 340 børn fordelt på 17 afdelinger. I slottets nordfløj indrettedes skole, og i kavalerfløjen sygestue og kogeskole. Børnene blev optaget fra de var 2-4 år og forlod hjemmet når de som 16-årige blev fæstet ud som tjenestepiger. Med den

stigende velfærd og det offentliges overtagelse af det sociale arbejde, faldt behovet for stiftelsens børnehjem. Antallet blev reduceret og i starten af 1950-erne blev skolen nedlagt. I dag er der kun et mindre børnehjem. Nordfløjen med skolen og flere andre af bygningerne har siden 1958 fungeret som børneforsorgsseminarium. På Jægerspris Slot ses Frederik VII's arkæologiske samling og hans pibesamling på 84 stykker. I slotshaven findes Grevinde Danners grav med tre runestene samt talrige marmormindesmærker for berømte mænd opstillet i årene 1778-82.

Under Jægerspris hører også Nordskoven, et stort skovdistrikt N for slottet. Her er der anlagt en 14 km. lang cykelrute, der fx passerer Kongeegen, der påstås at være Danmarks ældste træ. Muligvis er den plantet på Jesus tid, men er i hvert fald mindst 1.400 år gammel og har Europas tykkeste stamme 14 m. i omkreds.

1340-1375 **Valdemar IV Atterdag** (1320-75) søn af Christoffer II. Indsattes 19. maj 1340 som konge efter aftale med de holstenske panthavere, Grev Gerhards sønner. Men først 24. juni hyldet på Viborg Landsting. Befriede dog Danmark bl.a. ved skatteopkrævninger, væbnet indgreb og salg af Estland i 1346 til Tyske Orden. Som general var Valdemar eminent, han samlede igen det splittede rige, men han var ikke sart i sine metoder - en grum karl. Gift med Helvig i Sønderborg 1360, hun døde i 1374 og ligger begravet i Esrum Kloster. De fik datteren Ingeborg og senere den nok så berømte Margrete. Valdemar erobrede 27. juli 1361 Visby på Gotland, det blev et mareridt for bønderne på Gotland en massakre uden sidestykke, han kaldtes derfor "*den onde*." På Solberga Klosters Kirkegård blev ofrene begravet. Flertallet af de nedhuggede har vist sig at være gamle og krøblinger. Selv led Valdemar af podagra. Kun eftertiden bruger tilnavnet Atterdag. Valdemar IV Atterdag døde 24. okt. 1375 på det slot, han selv havde bygget - Gurre Slot. Om hans elskede Gurre, syv km. V for Helsingør, har han sagt: "*Lad blot Gud beholde sit Himmerige, hvis jeg må beholde Gurre.*" Gurre Slot er nævnt første gang i 1361, siden 1817 har man været i færd med udgravninger og har gjort mange fund.

Ved Valdemar Atterdags død kom det frem, at han havde aftalt, at Danmark skulle tilfalde Mecklenburg, fordi hans ældste datter Ingeborg blev gift ind i Mecklenburg familien. Men lillesøster Margrete og hendes mand norske Kong Håkon ville det anderledes – tak for det.

Et brev fra 1359 skrevet af Valdemar Atterdag blev fundet i 2004 på stadsarkivet i Stralsund. Brevet opfordrer hanseatiske handelsmænd i Skåne til at rejse hjem inden krigen mod svenskekongen Magnus III brød ud, hvad den gjorde i 1360. Overraskende er brevet skrevet på papir, hidtil har man troet, at man i 1300-tallet udelukkende skrev på pergament i Nordeuropa.

1361 **Gurre Slot** V for Helsingør omtales i skriftlige kilder for første gang. Slottet er bygget på en sump mellem Store Gurre Sø og Lille Gurre Sø. Valdemar Atterdag opførte i 1300-tallet en ringmur og fire hjørnetårne i munkesten omkring slottet, som han holdt meget af: "*Lad blot Gud beholde sit Himmerige, hvis jeg kan beholde Gurre.*" Han fik også lov at dø på Gurre, det skete i 1375. På Gurre Slot har man i 1430-erne slået mønter. Udgravninger efter 1817 har dog antydnet, at slottet sandsynligvis er fra 1100-tallet. Under udgravningerne blev der fundet mange genstande, der opbevares på Nationalmuseet. Efter 1535 forfaldt Gurre, Krogen havde taget teten og i 1835 blev Gures ruiner fredet.

- 1420 **Krogen** borg ved Helsingør, hvor nu Kronborg ligger, bygget af Erik VII af Pommern, for at sikre inddrivelse af Øresundstold som var kongens private indtægt.
- 1542-1587 **Mary Stuart** født 8. dec. 1542 som datter af Mary af Guise (1515-60) og James V (1512-42). Af navn sidste regerende dronning over Skotland hvor hun blev kronet i slotskirken på Stirling Castle kun ni måneder gammel i 1542, fordi faderen døde samme år, som Mary blev født. Derfor regerede hendes mor frem til 1559. Mary Stuart blev opdraget i Frankrig som katolik. Som 12-årig blev hun forlovet med den franske tronfølger Francois II (1544-60). De blev gift i 1558 i Notre Dame i Paris. I 1559 døde Francois' far Kong Henri II (1519-59), og Mary blev dermed fransk dronning fra 1559. Det var et lykkeligt kongepar, men de fik ingen børn, og lykken stoppede brat, da Francois II døde allerede i 1560 efter kun to års ægteskab. Marys rolle var hermed udspillet i Frankrig, hun måtte tage tilbage til Skotland, hvor hun 29. juli 1565 i Edinburgh ægtede sin fætter Lord Henry Darnley, som hun foragtede, men ægteskabet var meget praktisk, for han var ligesom Mary arving til den engelske trone. Darnley døde 10. feb. 1567, officielt af kopper, men blev utvivlsomt offer for et jalousimord af den skotske adelsmand James Hepburn Bothwell (1536-78). Kort efter ægtede Mary adelsmanden Bothwell, også det blev et ulykkeligt ægteskab. Bothwell var dygtig, men særdeles hensynsløs, brutal og meget ærgerrig. Der opstod et oprør, hvor Mary måtte abdicere i 1567 til fordel for sin etårige søn med Darnley, James VI (1567-1625). Bothwell flygtede til Orkneyøerne, herfra til Norge, hvor han blev arresteret og ført til Danmark og fængslet, først i København siden i Malmø og endelig på Dragsholm V for Holbæk, der dengang var et statsfængsel. Her døde Bothwell som sindssyg i 1578. Hans mumie ligger antagelig i krypten i Fårevejle Kirke. Mary Stuart flygtede 16. maj 1568 fra Skotland til England, hvor hun håbede at få hjælp fra Elizabeth I, der gav hende asyl mod, at hun lod sig stille for en engelsk domstol for at bevise sin uskyld for meddelagtighed i sin anden mands død. Mary genså aldrig Skotland, men blev holdt som fange på slottet Fotheringay i 19 år. Gigt, reumatisme og skuffelse over forbudet mod at se sin søn James ødelagde hendes helbred, der blev så nedbrudt, at hun måtte støttes for at møde op i retssalen. Her fik hun 25. okt. 1586 sin hårde dom – dødsdom. Den 8. feb. 1587 blev dommen makabert eksekveret på slottet Fotheringay. Anklagen lød på deltagelse i sammensværgelser mod dronning Elizabeth I. Mary Stuart menes for øvrigt at være verdens første kvindelige golfspiller.
- 1560 **Frederiksborg Slot** var oprindeligt en herregård med navnet Hillerødsholm tilhørende Herluf Trolle, men han bortbyttede herregården til Frederik II, der gav den det nye navn. Kongen udbyggede herregården, en vandmølle blev anlagt i 1574, ved en af søerne byggede han 1580-81 det lille hyggelige Badstueslottet. Frederiksborg Slot blev færdigbygget af Christian IV. Slotskirken er påbegyndt i 1606 og indviet i 1617. Alteret er anskaffet af Christian IV. Kirkens berømte orgel er bygget af den tyske Esaias Compenius (f. 1560) i 1610. Compeniusorglet har 27 stemmer, firkantede træpiber og er smukt prydet med ædelt træ. På bagsiden af orglet sørger fire manuelt betjente bælg for luften. I slotskirken blev Christian VIII kronet til konge i 1840, blandt gæsterne var H.C. Andersen. I 1995 blev Alexandra gift her med Prins Joachim. I kirken hænger et ordensgalleri med hundredvis af våbenskjolde af danske riddere. Svenskerne ødelagde i krigen 1658 meget af slottet, og de "*kleptomane*" svenskere ribbede slottet for næsten alle

kunstgenstande. I 1631 anlagdes en latinskole, i 1726 et hospital og i 1759 et sygehus. I Lille Dyrehave blev der, efter at englænderne tog vores flåde i 1807, plantet egetræer for at skaffe tømmer til flådens nye skibe. Disse træer er nu ved at være klar. Da grevinde Danner og Frederik VII kom til slottet 17. dec. 1859, var de så forfrosne, at der blev fyret ekstra meget op i kakkelovnen med det resultat, at den blev overophedet. Der udbrød brand, og det meste af slottet, med undtagelse af kirken, blev lagt i ruiner. Her trådte brygger J.C. Jacobsen til og genopførte de følgende år slottet. Det var også ham, der grundlagde Det Nationalhistoriske Museum, der siden 5. april 1859 har haft til huse her. Frederiksborg Slot har Danmarks største samling af portrætter og historiske malerier. Samtlige rum er spækket med malerier af rigets konger, dronninger og ledende mænd gennem tiderne. Af dem skal blot nævnes "*Christian IV på Trefoldighed*" af Wilhelm Marstrand, "*Christian II i fængslet på Sønderborg Slot*" fra 1871 af Carl Block, "*De sammensvorne rider fra Finderup lade*" af Otto Bache, "*Den grundlovgivende Rigsforsamling i 1848*" med over 100 vellignende portrætter malet af Constantin Hansen (1804-1880). Mange andre rariteter findes på Frederiksborg Slot. Christian III's Bibel fra 1550 den første Bibel udgivet på dansk. Originalmanuskriptet til "*Jammersminde*" af Leonora Christina omarbejdet og fortsat i Maribo Kloster efter frigivelsen i 1685.

Ridderstuen var på Christian IV's tid spisesal for hoffets damer og kavalerer.

Riddersalen med sin pompøse pragt er også fra den tid. På tredje sal er den Moderne Samling, her vises moderne malerier, tegninger og fotos af personer fra 1900 og 2000-tallet, der har været med til at tegne Danmarks udvikling indenfor politik, samfundsliv, videnskab, industri og kultur.

Frederik IV (1671-1730) anlagde 1720-25 en barokhave med kanaler, fontæner og springvand N for slottet. Arkitekten bag var havekunstner Johan Cornelius Krieger. Kun 40 år levede haven, så gik den i forfald. Den 5. juni 1996 blev en ny have indviet, 65.000 buksbom, 166 pyramideformede taks, 375 lindetræer og 7.000 bøg er anvendt til alléer og bosqueter. Haven anvendes til koncerter og kulturelle begivenheder. I nær tilknytning til slottet findes spisestedet Leonora.

1560-1576 **Selsø Slot** opført af Jacob Ulfeldt Ø for Skibby i Horns Herred. Slottet, der er fredet, tilhørte i middelalderen Roskilde bispestol. Christian Ludvig von Plessen ombyggede slottet i 1728-34 og fyldte det med kostbart udstyr bl.a. riddersal med stukloft og vægmalerier af hofmaler Hendrik Krock. Men ved ombygningen fjernedes bygningens renæssancepræg, så det i dag står som en stor husblok med portbygning. Efter at slottet har stået tomt i ca. 150 år, blev der i 1972-73 gennemført en omfattende og yderst tiltrængt restaurering af Grete og Bernhard Linder med støtte fra Nationalmuseet, fonde og private. Her kan ses Danmarks ældste kælder køkken, noget af landets ældste papirtapeter, ja, selv et fangehul. Der findes ikke lys, vand eller varme på slottet. Herefter blev Selsø Slot åbnet for offentligheden som herregårdsmuseum, hvor der sommeren igennem holdes flere koncerter.

1574 **Kronborg** påbegyndes af Frederik II som en ombygning af Krogen, der var bygget af Erik af Pommern i 1420 for at sikre opkrævning af Øresundstolden. Først fra 1577 gav Frederik II slottet navnet Kronborg. Samtidig udstedte han et forbud mod at bruge navnet Krogen. Bøden bestod i "*en god okse.*" Først i 1585 stod Kronborg færdig. Kronborg, der er i renæssancestil, blev med undtagelse af kirken ødelagt af en brand i 1629, men blev genopbygget af Christian IV. Men

Kronborg har aldrig kunnet løse sin egentlige opgave, nemlig at spærre Øresund for fremmede orlogsskibes indtrængen. Borgen er ikke blevet skånet, men har været brugt til meget forskelligt som fx fægtesal og krudtkammer. Under de talrige krige Danmark har haft med Sverige, har de ”kleptomane” svenskere ribbet slottet for kunstgenstande. Fra 1785 til 1923 er borgen brugt som kaserne. Fra 1915 er en del af slottet indrettet til Handels- og Søfartsmuseum. William Shakespeare har været Kronborg en god pr-mand, siden han i 1601 lod ”Hamlet, prins of Denmark” foregå i Elsinore, som er det engelske navn for Helsingør.

Årligt besøges Kronborg af 200.000 gæster. De skal alle ned i kasematterne for at se Holger Danske, fremstillet af billedhuggeren H.P. Pedersen i 1907. Her sidder han vagt og springer op, når ”Danmark stander i våde.” For øvrigt sidder der også en Holger Danske i Odense, Møgeltønder og flere andre steder.

Der er nu (1998) planer om en større restaurering af Kronborg, hvor man satser på 400.000 gæster, det indebærer, at Handels- og Søfartsmuseet skal udflyttes enten til den gamle værftsgrund i Helsingør eller til havnen i Aarhus. De seneste restaureringer er foretaget med hjælp fra Carlsbergfondet.

I år 2000 blev Kronborg anerkendt på Unescos World Heritage List fra 1972 ”verdens kulturarv.” Det er i selskab med bl.a. Den Kinesiske Mur, Ægyptens Pyramider og Akropolis. Kun 730 kulturskatte i hele verden er blevet anerkendt på denne liste, hvoraf de 376 ligger i Europa. Fra Danmark er desuden Roskilde Domkirke og Jellingstenene med Jelling Kirke med på listen.

- 1583 **Dyrehavsbakken** opstod som markedsplads ved den kongelige dyrehave i Klampenborg. Kirsten Pils Kilde var den hovedstadens beboere valfartede til gennem århundreder, heromkring slog gøglere deres telte op. Dyrehavsbakken havde i 2004 2½ mio. gæster, og er dermed efter Tivoli Danmarks næstmest besøgte attraktion.
- 1660-erne **Ledreborg Herregård** 9 km SV for Roskilde blev bygget. Dengang var navnet Lejregaard, da den ligger ved landsbyen Lejre. I 1739 købte gehejmeråd Johan Ludvig Holstein godset, der siden har tilhørt slægten, i dag på ottende generation ved Silvia Munro. De nuværende bygninger stammer hovedsageligt fra 1700-tallet, med J.C. Krieger og Nikolai Eigtved (1701-54) som arkitekter. Herregården har sin egen kirke. De forskellige værelser er spækket med ca. 600 malerier. Godset, der er fredet, ejer 1600 ha. jord ligeligt fordelt mellem skov og agerjord. En smuk park omgiver herregården. På ca. 30 ha af Ledreborgs jorder åbnede i 1964 Historisk-arkæologisk Forsøgscenter i Lejre.
- 1721-1727 **Rytterskoler** oprettes af Frederik IV. I alt 249 skoler fordelt på landets statsejede godser. Her kunne rytternes - og andre på gaden omløbende børn gratis lære religion og læsning og mod betaling også regning og skrivning. Skolerne blev forløberne for landsbyskolerne.
- 1722 **Fredensborg Slot** Ø for Esrum Sø står færdig som kongeparrets sommerresidens. Slottet, der er meget smukt og harmonisk, blev påbegyndt i 1719 af Frederik IV som jagtslot og fik navnet ”Fredens Borg” fordi Store Nordiske Krig sluttede. Ombygget og udvidet af Christian VI, Frederik V og enkedronning Juliane Marie. Slottet og den store park dækker et areal på 31.000 m². Slotshaven er en af Danmarks største og bedst bevarede barokhaver. Ned mod Esrum Sø ligger Skipperhuset opført 1751 som embedsbolig. Senere blev huset brugt til at bege

fiskegarn og tovværk, og senere endnu som tørrerum. I 1990-erne blev huset renoveret og indrettet som sommerrestaurant.

- 1783-1808 **Peter Willemoes** dansk søofficer født på amtsgården i Assens. Havde ledelsen på Gernerske Flådebatteri under Slaget på Reden 2. april 1801, hvor modstanderen var admiral Nelson på linieskibet Elephant. Peter Willemoes ledede også slaget ved Sjællands Odde 22. marts 1808 fra linieskibet Prins Christian Frederik. I det heroiske slag mod den engelske overmagt, bestående af to linieskibe og tre fregatter, faldt Willemoes sammen med 63 andre, omkring 150 blev såret. Willemoes ikke bare faldt, han fik ren faktisk skudt det øverste af hovedet af. Peter Willemoes ligger begravet på Odden Kirkegård på Sjællands Odde i en fællesgrav med yderligere en officer og 21 matroser samt fire afskudte ben, der drev i land efter kampen. Et monument over de faldne bærer inskriptionen: "*De snekker mødtes i kvæld på hav,*" forfattet af vennen N.F.S. Grundtvig. En statue af Peter Willemoes fremstillet af billedhuggeren Christian Carl Peters (1822-99) blev rejst 1902 på havnen i fødebyen Assens. Sangen: "*Kommer hid, i piger små!*" er skrevet om Peter Willemoes i 1810 også af vennen N.F.S. Grundtvig.
- 1800 **Vest Stadil Fjord** var indtil 1800-tallet forbundet med Stadil Fjord og Ringkjøbing Fjord. Udenom lå der store sumpede arealer. Vandstanden varierede meget efter årstid og vindretning, så diger og afvanding var nødvendig, hvis der skulle "*brød på bordet*" hos klitbonden. Digerne blev bygget i 1863 og vandstanden sænket til 0,4 m. under havets overflade, men afvandingsforsøgene mislykkedes, grundet efterårsstormenes digebrud og for lille pumpekapacitet. Således satte storme i 1911 og 1923 hele arealet under vand, og avlen blev mistet med armod til følge. En større pumpe blev etableret, men under Anden Verdenskrig kunne man ikke skaffe dieselolie til pumpen. I 1949 installeredes en elektrisk pumpe, der holdt vandet ude, så fjordbunden kunne dyrkes. I 1954 sænkedes vandstanden yderligere til 1,4 m under havets overflade, med en pumpe hvis kapacitet var 1.200 liter pr. sekund. Resultatet blev, at yderligere 1000 hektar kom under plov. Det var dengang, politikken gik ud på at dyrke så meget som muligt, man tænkte ikke i brakmarker. I 1960 købtes området af grev Carstenskjøld, der grundet økonomiske smerter måtte sælge, og i 1993 udnyttede staten sin forkøbsret og overtog området. Hele området, der har tilsyn fra Skov- og Naturstyrelsen, er ca. 14 km fra nord til syd og 2-3 km fra klitvejen til diget, der løber langs østkanten af Sundå, der egentlig er en kanal. Skellosevej deler området, N herfor har man etableret et okkerfældningsanlæg, der filtrerer og ilter vandet. I den nordlige del enedes man om at hæve vandstanden med 90 cm. fra -1,40 til kun 0,5 m. under havets overflade. Begge dele for at forbedre vandkvaliteten. Til de koloniynglende fugle er der i området etableret tre "*rævesikre*" øer. Men man glemte, at "*Mikkel*" også kan svømme. Skulle en af disse øer blive indtaget af skarver, vil de omgående blive bekæmpet. Kreaturer sørger for, at vegetationen holdes nede, men i visse områder plejes en høj vegetation for at beskytte en bestand på hen mod 100 stykker råvildt. Vandområderne har et rigt fiskeliv. Det sydlige areal er fra 1. sept. 1998 udlagt som vildtreservat, dvs. at jagt som hovedregel er forbudt, men Skov- og Naturstyrelsen holder efteråret igennem en ugentlig jagt. Ræven må dog jages hele året.

Ved Skelmosevej findes en P-plads, her står Bjerg Thomsens historiske hytte som et informationscenter for området. Bjerg Thomsen var tilknyttet Kalø og kan betegnes som 1940 og 50-ernes Søren Ryge Petersen og for øvrigt far til Poul Thomsen. Her går også den 11 km. lange asfalterede cykelsti. Forår og efterår gæstes området af omkring 30.000 gæs på vej til og fra ynglepladserne på bl.a. Svalbard. Gæssene fodres om foråret med 50 tons korn, da de ellers vil ragere områdets nysåede kornmarker. Udgifterne hertil betales af staten.

Den der forstår at lytte, kan opleve et tusindtalligt fuglekor ud over engarealerne - en himmelsk lyd, som selv Carl Nielsen ikke kan konkurrere med.

Samarbejdet mellem de private lodsejere og Skov- og Naturstyrelsen er forbilledlig, men der har været mange sværdslag undervejs. Det er Danmarks største naturgenopretningsprojekt - pris 30 mio. kr. Projektet har skabt en væsentlig produktionsudvidelse af tagrør, hvoraf der kan høstes 90%, dvs. 2-3.000 travet af 20 bundter. Tagrør udgør den absolut væsentligste økonomiske vægt på indtægtssiden. Grundet fuglene må der ikke høstes hø, før rugesæsonen er ovre.

- 1808-1888 **Jørgen Roed** dansk maler påvirket af Vilhelm Hammershøi, Eckersberg og Marstrand. Rejste i Italien og begejstredes af Raffael. Jørgen Roed har i 1839 malet altertavlen i Nødebo Kirke.
- 1836-1920 **Henrik Scharling** dansk teolog og forfatter. Professor i etik og religionsfilosofi ved Københavns Universitet. Skrev en lang række teologiske værker samt skønlitterære værker hvoraf romanen fra 1862: "*Ved nytårstid i Nøddebo Præstegård*" stadig er meget populær.
- 1846-1908 **Holger Henrik Herholdt Drachmann** dansk forfatter og marinemaler født 9. okt. 1846 i København af Vilhelmine Marie Stæhr (1820-57) og læge og professor A.G. Drachmann (1810-92). Drachmann blev student i 1866 og havde i årene frem til 1874 hyppige rejser til Bornholm. I Rønne fandt han den strålende smukke Vilhelmine Charlotte Erichsen (1852-1935) også kaldet "*fru. Bella*," de blev gift 3. nov. 1871 i Gentofte. Parret blev imidlertid skilt i 1878 efter flere års uoverensstemmelser. Året efter giftede Drachmann sig igen, den udkårne var Emmy Culmsee (1854-1928), parret fik en søn 30. juni 1887 Poul Peter. Ægteskabet fandt dog heller ikke harmonien, og efter 24 år blev de i 1903 skilt. Samme år 15. juni prøvede Drachmann lykken for 3. gang, og blev gift i Skagen med Sophie "*Soffi*" Elisabeth Drewsen født Lasson (1873-1917). Dette ægteskab blev som de foregående heller ikke lykkelig. Årsagen til den manglende ægteskabelige lykke kunne måske findes i, at kvindebedåreren den troløse Drachmann udover sine koner havde adskillige muser og elskerinder, hvad der til stadighed gav skandaleomtale. Han sagde: "*Jeg skriver bedst, når jeg er forelsket*," og det var han næsten altid. En af dem, der betød meget for ham, var Polly Thalbitser en af hans tidligste ungdomssværmerier, men hun forlod ham i juli 1878. Drachmann havde mange rejser til Italien, Frankrig og Tyskland. I Skagen omgikkes han familierne Ancher, Krøyer og Locher. Drachmann var en gudbenådet digter, han debuterede med "*Digte*" i 1872. Højskolesangbogen rummer syv af hans sange, de tre kendteste er: Midsommervisen "*Vi elsker vort land*," "*Du danske mand*" og "*Se det summer af sol over engen*." Sange der hører til blandt vore mest kendte og elskede. Drachmann skrev også skuespil, hvoraf de fleste er glemt for eftertiden, men eventyrspillet: "*Der var engang*" fra 1885, der blev opført første gang på Det kgl. Teater i 1887, spilles dog stadig.

I alt skrev han ca. 60 bøger, hvoraf "*Vølund Smed*" fra 1894 betragtes som hans hovedværk, smeden der lemlæstes i sit fangenskab, men hævner sig ved at smede vinger. Ofte brugte han pseudonymet "*Svend Trøst*." Han blev tilsluttet kredsen omkring Georg Brandes, men brød dog med gruppen i begyndelsen af 1880-erne. Holger Drachmann er kendt som "*havets digter*." Havet - der er symbolet på det uafhængige liv. Han behandler mest naturen og erotikken, og hans skrivestil er impressionistisk. Holger Drachmanns kom i 1870 til det lille fattige fiskerleje Hornbæk, med sit fantastiske lys, her mødte han P.S. Krøyer. Da Hornbæk efterhånden blev invaderet af københavnere, drog de begge i 1872 til Skagen, og det er netop fra tiden her, de begge er mest kendt. Først i 1902 købte Drachmann hus i Skagen, dette er i dag indrettet til museum. Holger Drachmann døde 14. jan. 1908 i Hornbæk, hans kiste førtes på en hestetrukken rustvogn til Helsingør fulgt hele vejen af et fakkeltog. Hans urne blev nedsat i et gravkammer på Skagens Gren, en kopi i træ af hans gravmæle står på Skagens Museum.

1848-1863 **Frederik VII** født 6. okt. 1808 i København som søn af Christian VIII. Hans fødsel og dåb blev aldrig noteret i kirkebogen, det blev simpelthen glemt. Hans mor Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin blev bortvist grundet et "*sidespring*" til Rom, hvor hun også døde. "*Fritz*" kaldtes han i sin tøjlesløse ungdom. Han var guvernør over Fyn. To opløste ægteskaber præsterede han, først med Vilhelmine, datter af Frederik VI, fra 1828 til 1837, og dernæst med Mariane af Mecklenburg-Strelitz fra 1841 til 1846. De kunne simpelthen ikke holde ham ud, karaktersvag og uden standpunkter som han var. Ægteskabelige sidespring var en stor del af Frederik VII's liv. Balletdanserinde Jensine Weiner var en tid hans faste elskerinde. Senere mødte han den 14-årige elev i balletkoret Louise Rasmussen (21/4 1815-6/3 1874). Hun var født udenfor ægteskab af en tjenestepige, vaskekone og pyntedame på Det kgl. Teater. Louise Rasmussen kom på Den kgl. Balletskole i 1826 og blev balletdanser på Det kgl. Teater fra 1835-42. Grundet en knæskade måtte hun opgive balletten. Fra 1844 blev hun modehandler med moderne franske kollektioner i Vimmelskaftet med hjælp af avisudgiver og bogtrykker Carl Berling (1812-71), med hvem hun levede papirløst. De fik en søn i 1841, men det blev hemmeligholdt, idet sønnen blev bortadopteret til England. Som voksen boede han i England, men holdt i skjul kontakt med sin mor. Grundet en voldsom brand opgav Louise Rasmussen modebutikken. Carl Berling var manden i hendes liv, hun elskede ham livet igennem. Gennem ham mødte hun Frederik VII, der var Berlings ungdomsven. Frederik VII indledte et varigt forhold til Louise Rasmussen, men forbindelsen forargede adelen og det finere borgerskab. Fra Louise Rasmussens side var der nærmest tale om en vennetjeneste, for hun var aldrig rigtig forelsket i kongen, nærrede kun ømhed og agtelse for "*Fritz*," som hun kaldte for en "*ustyrlig krabat*." Men Louise Rasmussen havde en meget gavnlige indflydelse på kongen og har rimeligvis forlænget hans liv alene ved at kontrollere hans enorme alkoholforbrug, ellers ville han helt være gået i hundene. Frederik VII blev udråbt til konge 20. jan. 1848. Hans omdømme ved tronbestigelsen var ikke positiv to skilsmisser, en sjofel omgangskreds og andre skandaler fra den lavstammede, fedladne og uligevægtig mand med den svage psyke. Han udnævnte Berling til sin privatsekretær, og Berling fik herigennem stor politisk indflydelse, som også Louise Rasmussen fik. Carl Berling døde i 1871 på en tur til Det Hellige Land.

Den 7. aug. 1850 blev Louise Rasmussen Frederik VII's tredje hustru til venstre hånd og ophøjet til Lensgrevinde af Danner. Parret blev viet i Frederiksborg Kirke. Hun styrede husholdningen, broderede, skrev breve og ydede stor velgørenhed for mange fattige. Men samtiden var rystet over kongens valg: "*Til ydmygelse for sin slægt og til sorg for sit land.*" I befolkningen blev grevinden aldrig populær. Hun hadede København, forargelsen var permanent, hun blev altid betragtet som "*en simpel ludder,*" og smædeviser hørte til dagligdagen. Ved Grevinde Danners død 6. marts 1874 under et ophold i Genua i Italien, testamenterede hun sin betydelige formue til stiftelsen for ældre kvinder af arbejderklassen og til børnehjemmet i Jægerspris for forældreløse piger. Grevinde Danners sarkofag blev indsat i en gravhøj i Jægerspris Slotspark. Hun var ugleset i sin samtid, men eftertiden forstår langt bedre hendes storslåede indsats og gavmildhed. Alt hvad hun havde fået af Frederik VII, gav hun tilbage, til dem der trængte. Og på den tid var der ingen sociale love der hjalp nødstedte, hun havde et stort hjerte. Ved grevinde Danner og Frederik VII's besøg på Nørre Vosborg i 1861 blev kongen vejjet på godsets vægt, der viste 115 kilo.

Hans meget livlige fantasi bar præg af lystløgner. Hans hobby var udgravning af oldsager, jagt- og fisketure samt almindelig borgerlig hygge, men det passede dårligt til salene på Christiansborg. Kongen kunne ikke få børn. Hans popularitet steg, da han afskedigede Danmarks sidste enevældige regering 21. marts 1848, det gav ham tilnavnet "*Frederik Folkekær.*" Han underskrev Danmark Riges Grundlov 5. juni 1849 kl. 11 - Junigrundloven, den afløste Kongeloven fra 1665, men gjaldt kun kongeriget ikke hertugdømmerne. Frederik VII var den sidste oldenburger på den danske trone, han døde af rosen på Glücksburg Slot ved Flensborg Fjord 15. nov. 1863. Grevinde Danner arvede Jægerspris Slot og kongens hele formue.

Med Frederik VII uddøde også den oldenborgske kongerække. Kongens valgsprog var det samme som jordemødrenes: "*Folkets kærlighed min styrke*" det var ærligt ment, men han yndede ikke regeringsarbejdet.

På torvet i Hillerød står en statue af Frederik VII fremstillet af H.V. Bissen. Og i et lille anlæg ved Brejningkrydset på Herning-Ringkjøbing hovedvej er der 15. nov. 1875 rejst en mindestøtte med inskriptionen: "*De danskes erkjendtlighed vil følge ham til sildigste slægter.*" I anlægget i Skjern står en buste af Frederik VII rejst 5. juni 1877. Men her har den ikke altid stået, oprindeligt havde den sin plads ved Skjernbrogård, hvor egnens befolkning hvert år 5. juni samledes til grundlovsfest. Her lå "*æ Bommhus,*" hvor vejfarende i gammel tid måtte betale bompenge for at passere broen over åen. Før der var noget der hed Skjern, lå også her den landskendte kro Skjernbro, hvor madam Lybecher residerede. Her lå også herredets tingsted med Galgehøjen og "*æ Polles Knold.*"

1851-1915 **Carl Ludvig Thilson Locher** dansk marinemaler, raderer og grafiker. Født 21. nov. 1851 i Flensborg af Caroline Meyer (1819-1906) og malermester Jens Thilson Locher (1823-69). Faderen var desforuden en ivrig amatør-maler. Som dreng interesserede Carl, formentlig smittet af faderen, sig også for at male. Når skibe kom i havn, tilbød faderen skipperne at male et "*portræt*" af deres fartøj for dermed at tjene et par skilling. Efter faderens død levede familien i dybeste fattigdom, og Carl Locher overtog faderens fremgangsmåde. Som 19-årig sejlede han til Vestindien og fik dermed kendskab til de store have. Sejlede herefter ofte med danske orlogsskibe. I 1870 debuterede han på Charlottenborgs

Forårsudstilling. Carl Locher fik aldrig råd til en grundig maleruddannelse, men gik dog i forskellige perioder hos malerne C. Neumann, C.E. Baagøe og Holger Drachmann, og fra 1872-74 var han på Kunstakademiet. Carl Locher kom første gang til Skagen i 1872 og hører derfor med til de allerførste skagensmalere. Var i 1875 på studieophold i London og i 1876 i Paris som elev hos Léon Bonnat. Han oprettede en grafisk skole, der havde så fornemme elever som Anna og Michael Ancher og P.S. Krøyer. Kultusministeriet tilbød i 1892 Carl Locher et studieophold i Berlin, her var han i tre år hos Hans Meyer. Blev i 1892 ridder af Dannebrog, i 1899 udnævnt til professor og modtog "*Eckersberg Medaljen*" både i 1903 og 1904. Carl Locher yndede motiver var livet omkring havet, skibe og "*det underlige store grå lys fra luften*" også i form af mange raderinger. Carl Locher blev gift 30. okt. 1875 i Lyngby med Anna Marie Frederikke Gyllich (29/6 1852-14/3 1920). Parret er forældre til Axel og Jens Locher. I årene 1880-89 boede parret i Hornbæk. I 1909 byggede de eget hus på Skagen Sønderstrand. Carl Locher døde af en hjertesygdom 20. dec. 1915 i Skagen, hvor han også er begravet.

- 1857-1943 **Henrik Pontoppidan** dansk forfatter født i Fredericia 24. juli 1857 af Birgitte C. Marie Oxenbøll (1824-88) der i alt fødte 16 børn. Faren var sognepræst Dines Pontoppidan (1814-79), der var en høj, mager, streng, tilknapet, kristen og godhjertet mand. Navnet Pontoppidan kan som præstefamilie føres ca. 300 år tilbage til Broby på Fyn. Fra 1863 flyttede familien til Randers, idet Dines Pontoppidan fik embede ved Sct. Mortens Kirke. Her fik Henrik sin opvækst sammen med sine søstre og brødrene Knud og Morten. Som 12-årig kom Henrik på ferie i Thorning Præstegård. Henrik Pontoppidan var ikke særlig skoleinteresseret, men havde store evner i matematik og fysik. Skønt han hellere ville være sømand, kom han på Polyteknisk Lærestanstalt nærmest som en protest mod hjemmets strenge opdragelse. Fik her gode resultater, men afsluttede aldrig sin eksamen. Broderen Morten Pontoppidan fik en højskole i Freerslev ved Hillerød, her fik Henrik job som lærer, senere flyttede højskolen til Jørlunde ved Frederikssund. I 1889-90 var Henrik fast medarbejder ved Kjøbenhavns Børs-Tidende. Nogle år var han medarbejder ved Politiken. Henrik Pontoppidan led i perioder af depression. Han blev gift 2. dec. 1881 i Selsø Kirke, Hornsherred med Mette Marie Hansen (1855-1939), ægteskabet blev opløst 8. april 1892. Allerede dagen efter den 9. april blev han igen gift denne gang på Frederiksberg med Antoinette Caroline Elise Kofoed (1862-1928), i dette ægteskabet er der to døtre. Henrik Pontoppidan debuterede i 1881 med novellesamlingen: "*Stækkede Vinger*," den står stadig som symbolet på Henrik Pontoppidans forfatterskab. Han skrev mange noveller her et lille udpluk: "*Landsbybilleder*" fra 1883, "*Ung Elskov*" fra 1885, "*Mimoser*" fra 1886 og "*Fra Hytterne*" fra 1887. Digte: "*Sandinge meninger*" fra 1883, "*Skyer*" fra 1890 og "*Den gamle Adam*" fra 1894. Små romaner: "*Isbjørnen*" fra 1887, "*Minder*" fra 1893, "*Nattevagter*" fra 1894, "*Højsang*" af Magister Glob's Papirer fra 1896, "*Et Kærlighedseventyr*" fra 1918 og "*Mands Himmerig*" fra 1927. Hans hovedværk er trebindsromanen: "*Det forjættede Land*" fra 1891-95, titlen er navnet på andet bind, første bind "*Muld*" og tredje bind "*Dommens Dag*." Hans

mest kendte er: *“Lykke Per”* fra 1898-99, *“De Dødes Rige”* fra 1912-16, samt hans selvbiografi *“Undervejs til mig selv”* der udkom i 1943.

I sit forfatterskab behandler han lidenskabernes ret, konflikterne mellem fantasi og livsduelighed, mellem ægteskab og kønsmoral, mellem arv og miljø. Det sidste ser vi tydeligst i den lille novelle *“Ørneflugt”* fra 1894, her fortæller Pontoppidan om ørneungen Klavs, der bringes til præstegården, hvor den vokser op i andegården. En dag ser den en hunørn, som den følger over bjergene, men kræfterne slår ikke til, dens vinger er stækkede, så den vender tilbage til andegården. Imidlertid har præstegården fået en ny karl, der ikke kender historien om Klavs, da han ser ørnen, der vender tilbage, skyder han den. Pontoppidan siger herefter: *“For det hjælper alligevel ikke, at man har ligget i et ørneæg, når man vokser op i præstegården.”* Her siger han direkte, at arven nytter ikke noget, hvis miljøet svigter, og angriber dermed direkte H.C. Andersens synspunkt i *“Den grimme ælling,”* hvor H.C. Andersen siger: *“Hvad betyder det, at man er vokset op i en andegård, når man har ligget i et svaneæg.”* Den evige diskussion om hvorvidt det er arven eller miljøet, der har den største betydning for vort videre liv. Til nogle af sine værker brugte Pontoppidan pseudonymet Urbanus. Henrik Pontoppidan var en uovertruffen prosaist og naturalist, men viser også hæslihedsnaturalisme. I hans digte anes symbolisme. I 1917 fik Henrik Pontoppidan Nobels Litteraturpris sammen med Karl Gjellerup, desuden blev han æresborger i Randers og i 1929 æresdoktor i Lund. Han efterlod sig over 3.000 breve, der i 1997 er udgivet i bogform, heraf mange til brødrene Edvard og Georg Brandes, men de private breve er dog undladt. En af Pontoppidans gode venner var Martin Andersen Nexø. Henrik Pontoppidan døde 21. aug. 1843 i Charlottenlund, hans urne står på Rørvig Kirkegård.

1862 ***“Nøddebo Præstegaard”*** ser dagens lys, et skuespil der er baseret på romanen *“Ved nytårstid i Nøddebo Præstegaard.”* Stykket opnår stor popularitet, og opsættes den dag i dag. Romanen er skrevet af den danske teolog og forfatter Henrik Scharling (1836-1920), der var professor ved Københavns Universitet. Scharlings andre bøger er mest af religiøs karakter som fx *“Menneskehed og christendom.”*

1863-1958 **Jens Ferdinand Willumsen** dansk maler, billedhugger, keramiker, grafiker og arkitekt. Født 7. sept. 1863 i København som søn af Ane Kirstine og værtshusholder og herreekviperingshandler Hans Willumsen. Willumsen mente dog selv, at hans biologiske far var billedhuggeren Adolf Jerichau. Han kom på Kunstakademiet i 1882 for at blive maler, men efter tre års forgæves forsøg på at få afgangseksamen opgav han i 1885. Herfra tog han på Kunstnernes Studieskole, hvor han afsluttede sin maleruddannelse med P.S. Krøyer og Laurits Tuxen som lærere. Willumsen debuterede 1884 på Charlottenborgs Forårsudstilling. En stor del af sit liv boede han i Frankrig og var meget påvirket af Paul Gauguin, som han havde personlig kontakt med. Willumsens ideal var El Greco (grækeren 1541-1614). Han var medstifter af *“Den Frie Udstilling”* i 1891, og var samtidig bygningens arkitekt. Fra 1897-1900 var han kunstnerisk leder af Bing & Grøndahl.

Willumsen gjorde sit første kunstkøb i 1888, hans private samling bestod af 2.000 kunstgenstande, som han i 1947 skænkede til den danske stat.

Willumsen var gift to gange. Første gang med billedhuggeren Juliette Mayer (1863-1949). Sammen fik de sønnerne Jan og Bode. I 1903 blev han gift med

billedhuggeren Edith Wessel (1875-1963), de boede i Nice og fik døtrene Gersemi og Anse. Edith Wessel bosatte sig 1930 i København, mens han blev boende i Nice. Sine sidste år tilbragte Willumsen sammen med den franske danser og maler Michelle Bourret (1900-89), som han mødte i 1928.

I 1957 indviedes J.F. Willumsens Museum i Frederikssund. Her findes et væld af Willumsens arbejder. Et kæmperelief, som han påbegyndte i Paris 1893, var først færdig 1928. Det blev opsat på Statens Museum for Kunst, men flyttet til Willumsen Museet til åbningen.

På herregården Odden i Vendsyssel har ejeren Victor Petersen, far til Jydebrødrene, en samling på omkring 1.000 af Willumsens skitser, tegninger og forstudier, en del af disse er dog overført til J.F. Willumsens Museum. Han udgav "*Mine erindringer*" i 1953. J.F. Willumsen døde 4. april 1958.

1869-1942 **Valdemar Poulsen** dansk opfinder. Betragtes som båndoptagerens far. Opfandt i 1898 telegrafonen og i 1903 lysbuegeneratoren. Demonstrerede i 1907 en brugbar telefonisender - den trådløse telegraf, der gjorde ham verdenskendt. Udnævnt til æresdoktor ved Den polytekniske Lærestanstalt.

1873-1950 **Rudolph Tegner** dansk billedhugger og maler. Uddannet på Kunstakademiet 1890-93. I den periode arbejdede han sammen med Gustav Vigeland (1869-1943). Havde flere rejser til udlandet specielt Frankrig hvor han boede og arbejdede 1893-97 og igen 1924-40. Rudolph Tegner fik faktisk større anerkendelse i Frankrig, og fik her flere medaljer end hjemme i Danmark. Rudolph Tegner elskede at provokere, hvad der flere gange gav ham problemer. Blandt hans hovedværker tæller Finsenmonumentet Mod lyset og Danserindebrønden begge fra 1910.

Rudolph Tegner ejede et sommerhus i Kildekrog S for Dronningmølle i Nordsjælland. I det særprægede og barske område mod S kaldet Rusland købte han fra 1916 jordlodder. Året efter opstillede han her i det fri Kong Ødipus, der blev fulgt af 14 andre store bronzeskulpturer. Midt i 1930-erne fik han de 34 tdr. land fredet. På grunden opførte han i 1937-38 en enorm betonbygning, en af de første betonbygninger i Danmark, til sine mange skulpturer og malerier.

Bygningen ligner på det nærmeste en bunker, er faktisk direkte grim. Rudolph Tegnens Museum og Statuepark rummer 191 skulpturer, de er udført i gips, ler, bronze og marmor. Dertil kommer 214 malerier. Rudolph Tegner betragtedes som en dyster person, men kunne i selskab være meget festlig. Under en middag hos brygger Jacobsen mødte han Elna Jørgensen (1889-1976), som blev hans kone. Efter hendes valg havde de ingen børn, det passede ikke til deres måde at leve på, sagde hun.

Tegner havde svært ved at blive anerkendt i Danmark, så undertiden var humøret langt nede. I 1926 købte han hus i Frankrig, her lavede han op for her blev han i modsætning til Danmark værdsat. Midt i den enorme bygning er Rudolph Tegner selv gravsat. Ved museet findes i et nedlagt husmandssted en lille cafe.

1875 **Jehovas Vidner** er et internationalt religiøst samfund grundlagt 1875 i USA af C.T. Russell (1852-1916). Samfundet har flere gange forudsagt Jordens undergang fx 1874, 1914 og 1975. I Danmark menes, at ca. 16.000 er knyttet til bevægelsen, på verdensplan mellem 7-14 mio. Tallet har været noget stigende, siden der blev religionsfrihed i de kommunistiske lande. Organisationen har en del ligheder med Folkekirken, men man tror ikke på treenigheden, Fader, Søn og Helligånd. Jesus er ikke på højde med Gud. Det fundamentale i trosretningen er, at Kristus i et slag

ved Harmageddon også kaldet Megiddoberget hvor Jordens konger mødes, skal knuse alle sine modstandere, og kun Jehovas Vidner vil være tilbage.

Der er plads til 144.000 i Himlen dvs. 12.000 fra hver stamme fordelt mellem kvinder og mænd. De skal sammen med Kristus herske som de sande "vidner." For længst har man passeret tallet 144.000, derfor fandt man på, at øvrige medlemmer kunne få tildelt "paradis" på Jorden. Næstekærligheden gælder kun indenfor egne rækker, idet alle andre jo dør i krigen ved Harmageddon, derfor er kærligheden overfor dem spildt.

Jehovas Vidner er fyldt med forbud som rygning, familiefester, og man må ikke vise sig i badetøj, det kunne vække ukontrollable følelser. Bliver to unge forelskede, er de konstant under voksnes overvågning, ellers tror man, utugten sniger sig ind. Derfor bliver de unge i Jehovas Vidner ofte gift som meget unge, da det er eneste mulighed for at være alene og høste erfaring i kærlighed og seksualitet. Og vil man blive i bevægelsen, gifter man sig naturligvis med en af "sine egne."

Det er ikke tilladt at læse om eller undersøge andre religioner. Jehovas Vidner nægter også at få blodtransfusion, dog giver dansk lov læger ret til, hvis der er tale om børn under 15 år, at fratage forældremyndigheden, hvis de skønner, at en blodtransfusion er livsnødvendig. Efter operationen gives forældremyndigheden tilbage. Alle Jehovas Vidner er militærnægtere og politisk altid neutral. Den eneste gyldige grund til skilsmisse er utro, og den skyldige bliver naturligvis ekskluderet. Alle har pligt til at læse samtlige udkomne publikationer og komme til møde tre aftener om ugen, hvor de får en grundig indlæring i at svare på enhver type af spørgsmål, ofte med udpluk fra bibelen uden den totale sammenhæng. Så man er sikker på, at alle giver det samme svar. Specielt børnene mærker forbudene, de må ikke fejre fødselsdag, jul, fastelavn, gå til klassefester, drive sport i fritiden eller være med på lejrskoler. Afsavn der giver dem store problemer, så de har meget svært ved at få kammerater udenfor deres egen kreds. Medlemmerne har angiverpligt og kan blive udstødt, hvis man er vidende om et andet medlems brud på reglerne uden at melde det til "ældste." Der er seks "ældste" i hver menighed, de er åndelige vejledere og øverste myndighed. Grundet angiverpligten kan man ikke betro sig til sine venner, hvis man er en "tvivler." Dermed har alle dårlig samvittighed.

Økonomisk ejer bevægelsen ejendomme for 800 mio. kr. i Danmark. Medlemmer med egen virksomhed giver bidrag til bevægelsen, ganske vist er det "frivilligt," men forstås sådan at gruppepresset forventer et bidrag. Dertil kommer, at diverse hjælpere udfører arbejdsopgaver uden vederlag. Forkyndere, de der går fra dør til dør, registrerer samtlige besøg meget nøje, jo flere timer de forkynner, jo højere kommer de i hierarkiet. Jehovas Vidner er en livsstil, der tages ikke lange uddannelser, fordi man mener tiden bruges bedre til forkyndelse. Af den grund ses der mange Jehovas Vidner indenfor vinduespudsning og rengøring. Trykning og redigering af "Vagttårnet" og "Vågn op" sker også på frivillig basis. På verdensplan udgives ca. 48 mio. eksemplarer årligt på 102 forskellige sprog. Det danske oplag er på 85.000 med hjemsted i Holbæk. Ikke uvæsentlig er det også, at bevægelsen betragtes som filantropisk, hvorfor den er fritaget for beskatning.

1879-1933 **Knud Rasmussen** dansk polarforsker og forfatter født 7. juni som den ældste af tre søskende i Illulissat, Jakobshavn på Grønland. Hans mor Louice Fleischer var grønlander og hans danske far Christian Rasmussen præst og forstander for

lærerseminariet. Knud Rasmussens grønlandske navn var Kununguaq. I 1891 blev faren bevilget et års orlov, familien rejste til Danmark, hvor Knud blev sendt på skole, en omplantning der ikke var lykkelig for den naturelskende Knud. Efter megen slid tog han først i 1900 studentereksamen i København og fik herefter et ophold på Askov Højskole. Den kun 1,63 m. høje Knud forsøgte sig også som skuespiller, i operaen og som digter, men alt sammen uden held.

Knud Rasmussen deltog i Mylius-Erichsens Den litterære Grønlandsekspedition fra 1902-04, der bl.a. bestod af maleren Harald Moltke, læge Alfred Berthelsen og kateketen (skolelærer og hjælpepræst) Jørgen Brønlund (1877-1907) hans legekammerat fra barndomsårene.

I 1908 blev Knud Rasmussen gift med Dagmar Andersen, datter af en rig københavnsk familie. De bosætter sig i København, og parret fik 3 børn Inge, Hanne og Niels Christian kaldt "*Manne*." For Dagmar blev det et langt liv i stadig uvished, for Knud Rasmussen var væk fra hjemmet i lange perioder. Det fortælles også, at han ikke levede i afholdenhed, men at der, hvor han kom frem, blev født mange små "*Rasmussener*."

Sammen med vennen Peter Freuchen grundlagde Knud Rasmussen Thule Station i 1910. Her solgte de kaffe og ammunition til grønlænderne og fik som betaling pelse og skind, som de solgte i Amerika - en meget givtig forretning.

Forsyningsskibet udeblev dog i 1914, og Peter Freuchen lavede derfor papirpenge som garanti for senere veksling.

I 1923 foretog Knud Rasmussen Den Store Slæderejse fra Grønland, langs Amerikas nordkyst til Sibirien, en tur på 18.000 km. der tog 1½ år. De var hjemme i Danmark igen dec. 1924, medbringende 15.000 etnografiske og arkæologiske effekter til Nationalmuseet. Men turen havde været særdeles kostbar og viste et underskud på 698.000 kr. Derfor måtte Knud Rasmussen i gang med at skrive en bog om strabadserne: "*Fra Grønland til Stillehavet*." Knud Rasmussens mål var at redde polareskimoerne fra undergang. For sin indsats blev han Æresdoktor ved Københavns Universitet, ganske tankevækkende, idet han havde store besværligheder med i sin tid at tage en studentereksamen.

Et fremragende indlæg af Knud Rasmussen ved International Domstol i Haag 5. april 1933 var med til at anerkende Danmarks rettigheder over hele Grønland, rettigheder som også Norge gjorde krav på. Med 12 stemmer for og 2 imod vandt Danmark.

Knud Rasmussen byggede i 1917 et hus ved Spodsbjerg i Hundested, hvorfra han arbejdede og indlogerede venner, men han boede der aldrig. Huset blev fra 1939 åbnet som museum og står som "*Store Knud*" forlod det. Her fortælles om eventyrerens liv, der bestemt ikke altid kun var et eventyr. Knud Rasmussen døde 21. dec. 1933 af lungebetændelse, men egentlig var han slidt op. Han ligger begravet i København. Tæt ved huset i Hundested blev i 1936 rejst en 6-7 m. høj varde af danske og grønlandske venner. Stenene, der er brugt til varden, er samlet på grønlandske udsteder. Efter Knud Rasmussens død overtog Dagmar Thule Basen, som hun solgte til Danmark for 400.000 kr.

1885-1962 **Karen Blixen-Finecke** nummer to i en søskendeflok på fem. Moderen Ingeborg Vesterholt var datter af en købmand i Matstrup ved Horsens. Faderen Wilhelm Dinesen (1845-95) var officer og havde opholdt sig to år i Nordamerika som storvildtjæger, derudover var han forfatter med kunstnernavnet "*Boganis*." Wilhelm Dinesen tog sit eget liv, han hængte sig selv i København i 1895. Karen

Dinesen gik 1902-03 på tegneskole og blev fra 1903-06 optaget på Kunstakademiet. I 1910 tog hun med sin søster til Paris for at blive uddannet som kunstmaler, her gik de til undervisning i nogle måneder. I 1924 sendte hun tegninger til Charlottenborg, men de blev til hendes store skuffelse ikke antaget. Karen Dinesen blev gift med sin halvfætter den svenske eventyrer og storvildtjæger baron Bror Blixen-Finecke, der var tvilling. De havde mødt hinanden på Frijsenborg, hvis ejeren Mogens Frijs var en fætter til Karen Dinesens far Wilhelm Dinesen. Egentlig var hun forelsket i hans storebror Hans Blixen-Finecke, men han svigtede hende. Karen Dinesen foreslog i stedet broderen med fornavnet Bror, at de skulle gifte sig, flytte til Afrika og starte et mejeri. Men allerede her svigtede Bror Blixen-Finecke, idet han i 1913 rejste i forvejen og købte i stedet en farm på 2000 ha ved foden af Ngong Hills i Kenya. Her plantede han en kaffeplantage, skønt Karen Blixen protesterede, fordi aftalen var et mejeri. Kaffeplantagen blev en økonomisk fiasko, udbyttet blev for lille, fordi kaffemarkerne lå for højt.

Karen Dinesen og Bror Blixen-Finecke blev gift i 1917, men det blev et mislykket ægteskab, hvor Bror Blixen-Finecke, der ofte var baronesse Blixen-Finecke "*Tanna*" utro, smittede hende med uhelbredelig syfilis. De blev separeret i 1920, og ægteskabet opløstes i 1925 efter 8 år. Farmen blev solgt på tvangsauktion i 1931. Karen Blixen havde et fortroligt forhold til landets indbyggere fx hende kok Kamante, og hendes somaliske tjener Farah Aden blev hendes bedste ven. Oprindeligt var han Bror Blixens tjener, men efter skilsmissemisshen beholdt hun ham, og var meget afhængig af hans hjælp. I atten år havde han ansvar for hendes hus, stald og safarier. Han var hendes tolk, kasseimester og fortrolige. Hendes store kærlighed blev storvildtjægeren og piloten Denys Finch-Hatton, der omkom ved et flystyrt i 1931.

Karen Blixen regnes for en af det tyvende århundredes bedste danske forfattere. Mest kendt er hendes debut "*Syv fantastiske fortællinger*" fra 1934. "*Den afrikanske farm*" der udkom i 1937, skrev hun på Brøndums Hotel i Skagen, hvortil hun kørte fra Rungsted 22. sept. 1936 i sin bil, som hun havde fået foræret fra familien Vedelsborg, hun boede på hotellet til feb. 1937. "*Babettes Gæstebud*" fra 1958 hører til Karen Blixens ypperste. Babette er en flygtet fransk kvinde, der havner hos to ældre præstedøtre i et isoleret norsk samfund. Babette har et lod i et fransk lotteri og vinder et stort beløb, gevindsten ønsker hun at bruge til et gæstebud. Det bliver et enestående måltid, for hun har en fortid som berømt fransk kok. "*Babettes Gæstebud*" blev filmatiseret i 1987 med mesterlig skuespilkunst og indbragte en "*Oscar*."

Til de første udgivelser brugte Karen Blixen pseudonymer Oskiolo, Isak Dinesen og Pierre Andrézel. Hun havde en uhyre stor brevveksling med familien, søsteren Ellen Dahl, brødrene Thomas Dinesen og Anders Dinesen, der var godsejer på Lerbæk, mosteren og moderen. Derforuden også brevveksling med mange unge intellektuelle bl.a. Ole Wivel, Thorkild Bjørnvig og Jørgen Gustava Brandt. Hendes brevveksling er udgivet i bogform, og afslører en meget begavet familie. I familie- kredsen kaldtes Karen Blixen for "*Tanna*." Forfatter og ingeniør Thomas Dinesen (1892-1979) fik for sin indsats under Første Verdenskrig det fornemme engelske Victoriakorset. Karen Blixens bøger er udgivet på utallige sprog. Desuden berigede hun også malerkunsten med en række billeder. I 1986 blev "*Mit Afrika*" filmatiseret med Meryl Streep som Karen Blixen og Sydney Pollack som

instruktør. Filmen indbragte syv Oscars og viser Karen Blixens kærlighed til såvel Denys Finch-Hatton som til Afrika. 90% af filmen blev optaget i Afrika med bl.a. flotte optagelser fra Denys Finch-Hattons fly. Karen Blixen besad en enorm vilje og mod, hun flyttede 1931 tilbage til sin mor, der døde i 1939, på fødegården Rungstedlund, her levede hun med sin sygdom til hun døde i soveværelset på første sal 7. sept. 1962.

Rungstedlund er i dag indrettet til museum, her findes der en ophøjet ro blandt alle hendes minder fra Afrika. Altid friske blomsterarrangementer, en tradition der holdes i hævd. Baronesse Karen Blixen ligger begravet på Ewalds Høj i parken på Rungstedlund, med en håndfuld jord hun selv har medbragt fra Denys Finch-Hattons grav. Karen Blixen var et aristokratisk levn fra fortiden. Hun var som hun selv udtrykte det "*en storry-teller*," og det mestrede hun med sin specielle eventyragtige stil og hendes meget særprægede stemme. Karen Blixen var medstifter af "*Det Danske Akademi*" i 1960, hvortil hun testamenterede Rungstedlund, der er fredet som fuglereservat.

Karen Blixens tidligere hjem i Kenya "*Karen House*" købtes 20. nov. 1963 af Danmark for 1,5 mio. kr. Stedet blev indrettet til museum og skænket til Kenya. Den 7. maj 1999 udkom en ny lilla 50-kroneseddel, der bærer portrættet af Karen Blixen.

1887-1972 **Axel Rikard Poulsen** dansk billedhugger født 1. dec. i København. Uddannet som billedskærer hos faren snedkermester Hans Poulsen Odense. Kom på Kunstakademiet i København fra 1908-11, hvor bl.a. Joakim Skovgaard var hans lærer. Debuterede på Charlottenborg 1912, hvor han fik den lille guldmedalje for: "*Thetis*," og "*Nereiderne trøster Achilleus efter Patrokles' død*." Det følgende år opnåede han den store guldmedalje for: "*Christus uddriver kræmmerne af templet*." Medaljerne gav stipendier, som Axel Poulsen brugte til rejser og udlandsophold i Tyskland, Italien, Grækenland og Frankrig. Axel Poulsen blev gift med den svenske maler og forfatter Anna Albertina Elisabeth Bergstrand, der var uddannet på kunstakademiet i Stockholm og mest kendt for sine børneportrætter. Alex Poulsen byggede i 1917 et kirkelignende hus i Charlottenlund, som indrettedes til værksted og atelier til parret, der fik to drenge. Han blev medlem af Akademisk Råd i 1931 og af udstillingskomiteen ved Charlottenborg fra 1938. Har deltaget i utallige udstillinger her og i udlandet. Har lavet altertavlen i Ansgar Kirke i Odense. Hans hovedværker er: "*Genforeningsmonumentet*" opstillet ved indgangen til Fælledparken i København i 1930, monumentet for Første Verdenskrigs danske faldne i Marselisborg Mindepark ved Aarhus og monumentet til Mindelunden i Ryvangen til minde om de 15 faldne i Sønderjylland 9. april 1940.

1899-1965 **Aksel Sandemose** hed oprindeligt Axel Nielsen. Dansk forfatter født 19. marts 1899 på Færkenstræde 12 i Nykøbing Mors. Moren Amalie Jakobsdatter Sandermosen var fra Norge, og faren Jørgen Nielsen var smed og afholdsmand. Ni søskende kom der med passende mellemrum i smedefamilien. Man forsøger p.t. at skaffe penge til istandsættelse af Sandemoses barndomshjem, der i så fald vil blive beregnet til ophold for bl.a. sandemoseforskere. Sandemoses kærlighedsløse barndom dukker ofte op i hans litteratur. Han skriver, at hans far en eneste gang lagde hånden på hans hoved, og at hans mor aldrig har kysset ham. Aksel var med sit fantasifulde og sårbare sind anderledes, derfor blev han mobbet i skolen. Han flygtede i 1916 fra hjemstavnens for at sejle tværs over

Atlanten til den canadiske delstat Newfoundland. I 1919 rejste Sandemose til København for at tage studentereksamen, faren og en ældre bror kautionerede for et lån i Nykøbing Bank, men hvad de ikke vidste, var at Sandemose kun sjældent kom til undervisningen, han fik aldrig sin eksamen, men da han igen kom til Nykøbing, havde han studenterhuen på, - de kan jo købes. Han var på en gang både genial og gal, gik for at være en slagsbroder og drukkenbolt. Sandemose blev gift med Dagmar Ditlevsen, de havde kendt hinanden fra 1915. Parret fik tre børn, heraf var to piger tvillinger. Meget forskelligt har Sandemose prøvet dansk "lærereksamen" fra Staby Vinterlærerseminarium, arbejdsmand ved anlæggelse af Morsøbanen, tørvegraver i Vamdrup, hvortil familien flyttede i 1923, og levede her stort set af kartofler. Så flyttede de til Hareskoven, herfra flyttede de til Bispebjerg i ly af nattens mørke, fordi de skyldte alle handlende i Hareskov penge. En overgang var han kustode på Ny Carlsberg Glyptotek med uniform og trekantet hat. Så sendte Sandemose nogle noveller til Johannes V. Jensen, der åbenbart så et talent og hjalp Sandemose med at rette stilen til. Hvert år besøgte Johannes V. Jensen familien Sandemose på Store Bededag. Fra 11. maj 1930 bosatte familien sig i Norge, og herefter skrev Sandemose på norsk. Årsagen til, at han flyttede til Norge, skal måske findes i, at han havde solgt romanen: "*En sømand går i land*" til både Gyldendals - og Hasselbalchs Forlag, og derfor forsøgte at forsvinde. Den første lejlighed de havde på Blylaget i Oslo, flyttede de fra uden at betale. Sandemoses økonomi har altid været håbløs, men han havde lært sig en god teknik nemlig at låne penge, men betalte dem meget nødtigt tilbage. Dagmar Ditlevsen var en tålmodig sjæl, for Sandemose indledte i 1931 et forhold til den fraskilte Karen Lang, der også var vennen Sigurd Hoels elskerinde. Dagmars tålmod slap op i 1937, da stillede hun Sandemose et ultimatum. Sandemose var ikke en modig mand, så han rejste til London og senere til Newfoundland. I 1938 fødte Karen ham en søn, Stephan. Ved krigens udbrud i 1940 erklæredes Sandemose uønsket i Norge. Han så nærmest sin udvisning som en løsning på sit umulige familieforhold og flyttede til Sverige. Også økonomisk var han i uføre, i en periode flakkede han rundt i Sydnorge og stak af fra pensionater og hoteller uden at betale regningen. Også forfatteren Tom Kristensen var blandt Sandemoses venner. Sandemose debuterede i 1923 med: "*Fortællinger fra Labrador.*" Hans hovedværk og egentlige gennembrud er: "*En flygning krydser sit spor.*" Bogen der føder Janteloven, skrev han i 1933, den udkom først på dansk i 1938. Det er en selvbiografisk skildring af hans fødeby i 1910, byen kalder han Jante. Som Espen Arnakke ser han byen som et åndeligt torturkammer, hvor alle kæmper for at holde hinanden nede. Uretfærdigheden der avler aggressivitet, vidnet der udråbes som synderen, mennesket der trænger til forbedringer. Bogen afslører samtidig Espens mange fobier. Jantelovens ti bud, som alle egentlig siger det samme: "*Du skal ikke bilde dig ind, at du er noget,*" en lov alle bruger, og alle er offer for samme. Og skulle en enkelt alligevel hæve sig over de ti bud, har Sandemose garderet med en ekstra straffelov: "*Du tror måske ikke, at vi ved noget om dig?*" Bogen blev opfattet som en provokation mod hans fødeby. Først 5. marts 1965 skete Sandemoses forløsning, på Centralhotellet i Nykøbing Mors: "*Han var rystende nervøs. Der var dødstille. Sandemose gik langsomt et skridt af gangen. Det var tydeligt, at han var bange. Så var der endelig et behjert menneske, som begyndte at klappe, og*

alle 600 i salen fulgte efter. Man kunne ligefrem se lettelsen på Sandemoses krop."

Fem måneder senere døde han på Rigshospitalet i København.

Sandemoses bøger handler alle om mænd, der må slå sig igennem i kamp mod rædselsfulde skurke. Af andre kendte værker har han skrevet: "*Klabavtermanden*" fra 1927, "*Det svundne er en drøm*" fra 1944, "*Varulven*" fra 1958, "*Nybyggerne i Alberta*" og hans selvbiografiske romaner "*Rejsen til Kjørkelvik*" fra 1954 og "*Murene omkring Jeriko*" fra 1960. Om Nykøbing siger Sandemose med Espens ord: "*Undres på, om mange har elsket sin by og sin slægt så højt, som jeg har gjort det. Men de lo ad mig, og mit dybe had blev den negative målestok for, hvor stor min kærlighed har været.*"

I 1942 forlod Karen ham. I 1963 blev Sandemose igen gift. Sandemose led af mindreværdskomplekser, måske netop derfor var han mytoman, dvs. han havde en sygelig trang til at fortælle opdigtede historier og til at sprede rygter. Han havde en stor brevveksling bl.a. med forfatteren Knut Becker.

I efteråret 1999 er der premiere på filmen: "*Flugten fra Jante*" eller "*Misery Harbour*" en biografi over Aksel Sandemose der delvis er indspillet i Nykøbing Mors. Filmen har kostet 38 mio. kr. at producere. Forfatteren Espen Arnakke flygter med båd fra "*Jante*" til Newfoundland og bliver skovhugger i Canada. Filmen har fået en meget beskeden anmeldelse.

Jante, en betegnelse for småpenge, var oprindelig blyknapper som børnene spillede med i mangel af bedre. En anden forklaring af ordet er "*jantegoejaus*," som skulle betyde i forgårds aften. Aksel Sandemose døde 6. aug. 1965 i København.

Janteloven:

1. Du skal ikke tro, at du er noget
2. Du skal ikke tro, at du er lige så meget som os
3. Du skal ikke tro, at du er klogere end os
4. Du skal ikke bilde dig ind, at du er bedre end os
5. Du skal ikke tro, at du ved mere end os
6. Du skal ikke tro, at du er mere end os
7. Du skal ikke tro, at du dur til noget
8. Du skal ikke le ad os
9. Du skal ikke tro, at nogen bryder sig om dig
10. Du skal ikke tro, at du kan lære os noget

1901 **Lynæs Kirke** ved Hundested indviet 8. sept. Bygget i kløvet kampesten med den ejendommelige Tveje Merløse Kirkes tårne som forbillede. Dengang var området her øde og vejrbidt, men lynbegroet og smuk. Kirkens tag er med rødt tegl, men tårnets tag med cement. Der er sket tilbygninger i 1944 og igen 1958-59. Over alteret hænger et egetræskrucifiks af billedhuggeren Axel Poulsen (se 1887) fremstillet i 1944.

1902 **Solvognen** fundet i Trundholm Mose SV for Nykøbing Sj. af en opsynsmand under pløjning. Et enestående kultbillede fra ældre bronzealder, dvs. fra 1.800 f.v.t. til 1.000 f.v.t. Fundet forestiller Solen trukket af en hest, begge er anbragt på en vogn med seks hjul, som hver har fire eger. Et af de første eksempler på egerhjul i Danmark. I 1998 fandt man ved hjælp af metaldetektorer yderligere 19 dele til Solvognen, der findes på Nationalmuseet. Den verdensberømte guldsmed Georg Jensen har fremstillet to kopier af Solvognen, den ene står på Odsherreds

- Kulturhistoriske Museum i Nykøbing Sj. den anden i FN-bygningen i New York skænket af Dronning Margrethe i 1990.
- 1903 **Nivågård Malerisamling** grundlagt af godsejer Johannes Hage (1842-1923) og skænket til staten i 1908 som en selvejende institution. Museet er blevet udvidet flere gange og har en betydelig samling af nederlandsk og italiensk kunst. Klokken 14:30 den 29. jan. 1999 blev Danmarks eneste ægte Rembrandt stjålet fra samlingen. Billetsælgeren blev to gange slået ned af to mænd, der forsvandt i en svensk indregistreret blå Volvo. Maleriet, der vurderes til en værdi af op imod 100 mio. kr., er hermed Danmarks største kunstkup, og det endda uden brug af våben. Samtidig blev også et maleri af Giovanni Bellini (1430-1516) til en værdi af 1 mio. kr. stjålet. De to billeder blev fundet 24. aug. 1999 i Valby af Politiets Efterretningstjeneste. Syv personer blev sigtet i sagen, og dommen faldt 9. feb. 2001, tre personer blev dømt henholdsvis tre, fire og fem års fængsel.
- 1909-2000 **Victor Borge** hed oprindelig Børge Rosenbaum. Født i Classensgade 40 på Østerbro 3. jan. 1909 som søn af Frederikke og kongelig kapelmusikus Bernhard Rosenbaum, der på sine gamle dage blev gift anden gang. "*Min far sad 33 år i Det Kongelige Kapel, og min mor kunne næsten ikke kende ham, da han kom hjem.*" Allerede som 8-årig optrådte Børge, men hans egentlige debut var 21. nov. 1926 efter uddannelsen på Kongelige Danske Musikkonservatorium, hvor han som 17-årig pianist i Odd-Fellow Palæet spillede til en koncert for Dyrenes Beskyttelse, hvor også Robert Storm Pedersen optrådte. Han fik sin uddannelse som koncertpianist i Berlin, Wien og København. Herefter var han cafemusiker. I 1933 debuterede han som komiker i "*Parketrevy*" på Hotel Royal i Aarhus. I 1937 blev han kendt med sin fonetiske tegnsætning. Han var med i flere danske film og havde succes i Hornbækrevyen, "*Firsernes Glade Varieté*" i Zigeunerhallen, Bellevue Teatret og Cirkusrevyen, hvor han i 1939 optrådte som den engelske udenrigsminister Chamberlain, der efter forhandlinger med Hitler lovede: "*fred i vor tid.*" I revyen bemærkede Børge Rosenbaum: "*Nu har Danmark og Tyskland underskrevet en ikkeangrebspagt - - - lad os nu håbe, at Danmark kan holde den.*"
- Børge Rosenbaums tyskfjendtlige optræden og det at han stammede fra en dansk-jødisk familie, gjorde ham ikke populær i det tyskbesatte Danmark, han følte sig anklaget og følte, at jøder altid skulle være bedre end andre. Undertiden blev han negativt omtalt bl.a. af Ludvig Brandstrup. I 1939 rejste eller nærmest flygtede han til Stockholm, hvor han fik engagement hos Karl Gerhards Revyer. Navnet Børge Rosenbaum lød for tysk og passede heller ikke rigtig til det store udland, så han tog navnet Victor Borge.
- I 1940 rejste han til USA, hvor han fik sin debut i et Bing Crosbys tv-show, det gav det helt store gennembrud. I 1948 blev han amerikansk statsborger. Fra 1953 fik han sit eget show i New York "*Comedy in Music*," der over tre år kørte med udsolgte huse til 1000 forestillinger. I USA var han kendt som "*The Great Dane.*" Victor Borge var en fremragende pianist, men nok mere kendt for sine one-man shows "*Comedy in Music*," der i 1956 var årsag til, at han kåredes som "*Verdens morsomste mand.*" Hans evner som entertainer, hans altid veloplagede og hans specielle banale form for humor har gjort ham elsket af millioner. Her et par eksempler:
- "I bibelen står der, at tusind timer af vor tid er som en dag i himlen. Tænk at blive inviteret til middag. Maden bliver jo kold."*

“Min bedstefar gav mig dette ur fem minutter før han døde - - - for 30 kr. - - - kontant.”

Borge skrev en kontrakt med Carnegie Hall i New York, om at optræde der i en uge fra sin 90 års fødselsdag 3. jan. 1999, hans kommentar hertil lyder: *“Det kunne være morsomt, om jeg levede så længe.”* Det fortælles, at han er verdens højst betalte entertainer, mange mener også verdens morsomste, trods det optræder han ofte i Danmark, hvad vi er mange, der er glade for. Måske giver han lidt *“fædrelandsrabat.”* Hvad er en nytårsaften uden Victor Borge? Titlen på hans nyeste bog: *“Smilet er den korteste afstand,”* siger en del om ham. Bogen er solgt i over 50.000 eksemplarer. På spørgsmålet om han havde nået alt det, han gerne ville her i livet, svarede han: *“Nej, jeg ville allerhelst have været dirigent.”* Derfor var det en stor oplevelse for ham, da han i 1993 fik lov til at dirigere *“Trylleflojten”* fem gange på Det kgl. Teater med Det kgl. Kapel, der stod ham så nær. Han blev udnævnt til æresmedlem i Det kgl. Kapel.

Børge Rosenbaums ungdom var præget af mange pigeeventyr. I 1932 blev han gift med den amerikanske Elsie, men det var nærmest et fornuftsægteskab. I 1950-erne blev hans sekretær, Sarabel eller Sanna som hun kaldtes, hans livsledsager. Sanna døde i sept. 2000. Mange priser har han fået lige fra ridderkorset til årets kagepris i Tivoli. Victor Borge døde i sit hjem i Greenwich, Connecticut 23. dec. 2000. Han efterlader sig fem børn, ni børnebørn og et oldebarn.

1912-1947 **Christian X** født 26. sept. 1870 som søn af Frederik VIII og Dronning Louise af Sverige i en søskendeflok på otte. Han blev udråbt til konge 14. maj 1912 efter sin far Frederik VIII's pludselige død i Hamburg. Han er den første danske konge der har taget en studentereksamen. Gift 26. april 1898 kl. 15 med den 18-årige storhertuginde Alexandrine (1879-28/12 1952), datter af storhertug Friedrich Franz 3. af Mecklenburg-Schwerin i brudens barndomshjem, Villa Wenden i Cannes. Valget af en tysk pige som vores kommende dronning og formentlig mor til vores næste konge, var ingenlunde populær i Danmark. Tabet af Slesvig til Tyskland i 1864 stod stadig i frisk erindring. Givetvis har Alexandrine ikke mindst som dronning af Danmark under Besættelsen haft et lidet misundelsesværdigt liv.

Christian X gik i 1914 ind for minespærring af danske farvande trods Danmarks neutralitet under Første Verdenskrig. Han var konge af Göring 1918-44.

Afskedigede ministeriet Zahle i 1920, en dristig handling der kunne være blevet skæbnesvangert for monarkiet. Kong Christian X blev besættelsestidens samlingsmærke med sine daglige rideture i København. Specielt huskes rideturen på hans 70års fødselsdag 26. sept. 1940, gaderne var fyldt af begejstrede mennesker overalt, hvor han kom frem, på denne måde demonstrerede omkring en million af befolkningen over for værnemagten. Da han åbnede Rigsdagen efter krigen 9. maj 1945, huskes han for med bevæget stemme at fremsige verset:

“Guds fred med vore døde.”

Kong Christian X var 199,4 cm høj, men det placerer ham dog kun som den tredje højeste danske regent efter Knud VI og Valdemar II Sejr, hvis man skal tro de gamle optegnelser. Vittige skribenter har hævdet, at efternavnet X (tiende) fik han, fordi han så sjældent sagde noget - stiv og tilknapet, som han var. Christian X døde 20. april 1947 kl. 23:04 på Amalienborg. Hans valgsprog var: *“Min Gud, mit land, min ære.”*

- Ifølge kgl. jæger Otto Pedersen var kongen en ubehagelig og brysk person overfor såvel ansatte, statsansatte samt sin egen familie: "*Han (kongen) har i 32 år været ond over for mig, jeg skylder ham ingen tak.*"
- 1923 **Zone-Redningskorpset** oprettes på Lolland-Falster, senere bliver det landsomfattende. I 1963 sammenslutes selskabet med Falcks Redningskorps. Zone-Redningskorpset har et museum i Holbæk.
- 1964 **Anneberg Samlingerne** opført to km. S for Nykøbing Sj. som Anneberg Kulturhus. Det er Nordeuropas største privatsamling af gamle glas. Den 80.000 m² store grund er skænket af J.C. Hempel. Grundstammen er J.C. Hempels og Peter F. Heerings glassamlinger. Herudover porcelæn, fajance, keramik og indianske stenredskaber fra Argentina. Museet rummer også malerier og ikke mindst skulpturer, der pryder den store yderst veltrimmede park. Hvert år er der specialudstillinger. Der holdes klassiske koncerter på stedet og findes en elegant restaurant.
- 1983 **Hesselø** har adskillige gange været et stridsspørgsmål mellem Danmark og Sverige. Hvor skulle grænsedragningen gå? Den 29. okt. 1983 fastlægges grænsen, og som en hesseløbo sagde: "*Radiserne herovre har altid været røde og hvide.*"
- 1841-1902 **Viggo Hørup** dansk journalist og politiker født 22. maj. 1841 på Rytterskolen ved Hundested. Folketingsmand for Venstre 1876-92 sluttede sig i 1895 til Radikale Venstre. Og blev i deres første regering 1901 trafikminister. Kæmpede for menige borgeres og ikke mindst kvinders rettigheder, antimilitarisme og pressefrihed, som han kom i fængsel for. Lancerede i 1879 slagordet: "*Ingen over og ingen ved siden af Folketinget.*" Det var også ham, der sagde: "*Det startede med Slaget på Reden og sluttede med tabet af Als.*" Viggo Hørup startede sammen med Edvard Brandes (1847-1931), magister i østerlandske sprog, og Herman Bing i 1884 udgivelsen af "*Politiken*." Viggo Hørup døde 15. feb. 1902.
- 1940 **Rie Osted** journalist og forfatter. Født 3. nov. 1940 i en sjællandsk købmandsfamilie som nr. 9 af 10 børn. Hun er gift anden gang, har tre børn og to børnebørn (1999) og bor i en nedlagt kro 7 km fra Lejre. Som journalist var hun fra 1969 ved distriktsbladet "*Sydkysten*" og fra 1974 ved "*Alt for Damerne*." Her har hun ofte skrevet sammen med Hanne-Vibeke Holst og Barbara Gram. Desuden har hun skrevet for "*Søndags B.T.*," "*Mor og Barn*" mfl. Skriver fortsat kronikker for "*Politiken*" og "*Berlingske Tidende*." Fra 1984 valgte hun freelance tilværelsen. Hendes debutroman udkom i 1984: "*Kærligheden er en blå fugl*." Romanen "*Silke*" skrev hun i 1985. En samling på 11 noveller fra 1986 "*Men Anna hun lo*" hører til hendes bedste. Efter eget udsagn er dokumentarromanen om indvandrere "*Marias bog*" fra 1996 hendes bedste. Rie Osted beskæftiger sig ofte med kvinders og mænds psyke, samlivet og den svære kærlighed. Desuden har hun skrevet flere bøger om - og for piger.
- 1958 **Louisiana** kunstmuseum for moderne kunst åbnes for publikum 14. aug. i Humlebæk 35 km fra Rådhuspladsen. Det sker efter fire års forarbejde, idet "*Louisiana-Fonden*" blev stiftet i 1954 af Knud Wadum Jensen "*Oste-Jensen*," født 7. dec. 1916. På Knud Jensen kan der kobles mange tillægsord begavet, beskeden, ydmyg, inspirerende, generøs, hjertevarm, karismatisk, hjælpsom og i det hele taget en venlig mand. Som ung vaklede han mellem at studere kunsthistorie eller at gå i faderens fodspor som forretningsmand. Nu gik det

forretningsmæssige jo godt, så derfor må det vel siges, at hans valg ikke var forkert.

Faderen havde et ostegrossistfirma. Familien var meget velhavende med sommervilla på Strandvejen i Vedbæk. Knud havde to ældre søstre, og som den yngste betegner han sig selv som meget forkælet. Efter faderens død i 1944 overtog han som 27-årig firmaet, som på et tidspunkt havde i nærheden af 300 ansatte. Hans kunstinteresse og nære forhold til flere forfattere gjorde, at han i 1952 købte aktiemarioteten i det skrantende Gyldendal og bragte igen forlaget på fode. Hans yndlingsforfatter var Thomas Mann.

Konflikter mellem firmaets interesser og Knud W. Jensens kunstinteresser var efterhånden uforenelig, så 1956 afhændede han firmaet for en formue til Kraft Food. Ideen til museet blev født en aften i 1954. Knud W. Jensen gik en tur med hunden "Trofast." De så et smukt men forfaldent gammel landsted "Louisiana" opført i træ i 1850. Bygningerne fungerede som pavillon til arkitekterne Jørgen Bos og Vilhelm Wohlerts udstillingsbygning, opført i 1957-58. Omkring lå en tilgroet have, men med en pragtfuld udsigt over Øresund. Kommunen ville ombygge villaen til et plejehjem, men Knud W. Jensen og "Trofast" blev enige om, at et kunstmuseum var en langt bedre ide. Samme år dannede han Louisiana-Fonden, og det var så sandelig en storslået god ide. Selv om skeptikere betegnede ideen som de rene fantasier, der hurtigt ville kuldsejle.

Louisiana der åbnede i 1958, kom først på finansloven fra 1970 med 6 mio. kr. om året. Rigtig mange udvidelser har museet gennemgået siden, og der er stadig ideer på tegnebrættet.

Med 10.000 m² under tag og omkring ½ mio. gæster om året er Louisiana langt det mest besøgte kunstmuseum med moderne kunst i Danmark. Museet har omkring 30.000 medlemmer, hvoraf mange er svenske, de betaler et årligt kontingent på 385 kr.

Gennem flere år forestod Knud W. Jensen den daglige ledelse, der senere blev overtaget af Lars Nittve og fra 1999 af Poul Erik Tøjner.

Knud W. Jensen havde samarbejde med Ole Wivel, de var begge i deres ungdom fascineret af Hitler, og var begge ven med Karen Blixen. Knud W. Jensen rejste sammen med Karen Blixen på en tre måneder lang tur til Grækenland for at studere græsk arkitektur og kultur. Hun sagde om Knud W. Jensen: "De er en af de drømmere, hvis drømme går i opfyldelse."

Knud W. Jensen har modtaget flere udmærkelser "Den Franske Æreslegion," "Europæisk Museumspris" i 1983, "Årets dansker" i 1995, æresdoktor ved Lund Universitet og æresborger i Fredensborg-Humblebæk Kommune. Ved Ny Carlsbergfondets 100 års jubilæum i 2001 indstiftedes "Knud W. Jensen Prisen," prisen er på 250.000 kr. Knud W. Jensen har skrevet bøgerne "Mit Louisianaliv" og "De glade givere." Knud W. Jensen var gift med Benedikte i tre år, herefter med sin "gamle" kærlighed Vivi, parret nåede næsten at fejre guldbryllup. Knud W. Jensen døde 12. dec. 2000.

1964

Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter også kaldet Oldtidsbyen ved Lejre åbnede 14. sept. på Ledreborgs jorder. Centrets formål er at efterforske teorier om oldtidsmenneskets levevis. Det gælder bl.a. tidligere former for arbejdsteknik ved på værksteder at fremstille oldtidsredskaber og våben. Forsøgscentret rummer en rekonstruktion af en jernalderlandsby, vikingetidshus, landbohus og landsby fra Zambia.

1973 **Shu Bi Dua** dannet af Michael Bundesen (f 1949). Den populære gruppe blev kendt på forvrøvlede ordrim iblandet rock og pop.

Parforcejagt er en jagt, hvor dyrene jages på lange skovstier af hunde og ridende jægere, indtil de styrter og først derefter dræbes med en lang kniv - hirschfænger eller blot skydes.

Tidligere udgivelser:

- 1980 Andorra
1987 Arnold - novelle
1990 Thailand på godt og ondt
1991 Sydamerika Chile - Brasilien
1992 "Jambo" Kenya - du forunderlige land
1993 Barnløshed - adoption
1994 En lille bid af tilskudssamfundet: "Jeg løfter røret"
1994 Tidsbilleder. Kronologisk leksika. Ajourføres løbende
1994 Leksikassen. Ord jeg er ramlet i uden til fulde at forstå. Ajourføres løbende
1995 De Slesvigske Krige
1995 Østeuropa i forandring
1995 Colombia - smuk og mangfoldig
1996 Hærvejens historie - i cykelhøjde
1996 Øretæver i tilværelsen
1996 Æseløre - litteraturanmeldelser. Ajourføres løbende
1997 En dag i 1997
1997 Budapest & Ungarn - i efterårsdragt
1997 Lolland-Falster & Møn - i cykelhøjde
1997 Ego - det bevidste jeg
1998 En lille stump af det mægtige Kina
1998 Storebælt - i cykelhøjde
1999 Skt. Petersborg - paladsernes by bygget på sumpen
1999 Sjælland Stevns - Masnedø - Asnæs - i cykelhøjde
1999 Et eventyr om julenissens morgensvømmetur
2000 Madeira - en blomstrende ø
2000 Rom - Den evige Stad
2001 En lille stump af Himalaya - verdens tag
2001 Samos - en ferieø for alle
2001 Samsø - i cykelhøjde
2002 Limfjorden øst - i cykelhøjde
2002 Vest Stadil Fjord - i cykelhøjde
2002 Wien - musikkens by
2002 Mozart - hvordan var han egentlig?
2002 Egypten - Nilens gave
2003 Steen Steensen Blicher - hvordan var han egentlig? (Redigeret 2010)
2003 Vietnam - Østens smukke, venlige land i forandring
2003 Limfjorden vest - i cykelhøjde
2004 Grønland - i cykelhøjde
2005 H.C. Andersen - hvordan var han egentlig?
2005 Mexicos - Store Riger
2005 Sjælland nord - i cykelhøjde
2005 Paris - byernes by
2006 IKA MARKED - gennem 27 år
2006 Skal vi hejse Dannebrog, eller skal vi brænde det?
2006 Hven - i cykelhøjde
2006 Sydfyn og Det Fynske Øhav - i cykelhøjde
2006 Bulgarien - et smukt og alsidigt land
2006 Sydafrika - en regnbuenation
2007 Søren Aabye Kierkegaard - hvordan var han egentlig?
2007 Kaj Munk - hvordan var han egentlig?
2007 Vendsyssel - i cykelhøjde
2007 N.F.S. Grundtvig - hvordan var han egentlig?
2007 Cornwall - den sydvestlige del af England
2008 Læsø "Kattegats Perle" - i cykelhøjde
2008 Ti Radioforedrag - fra The Big Bang til år 1380
2009 Ti Radioforedrag - fra år 1380 til år 1682
2009 Chile - det lange land i ly af Andesbjergene Peru - inkaernes land
2009 Lissabon - en smuk og alsidig by
*Frede Lauritsen - Herningvej 7B^{1.1.} 6950 Ringkjøbing Tf: 97 32 15 32
fredelau@webspeed.dk*